



<http://ui.ac.ir/en>

Strategic Research on Social Problems in Iran

E-ISSN: 2645-7539

Document Type: Research Paper

Vol. 9, Issue 1, No.28, Spring 2020, pp. 133-158

Received: 05.08.2019 Accepted: 04.06.2020

Evaluating Women's Satisfaction of Exclusive Public Spaces Quality with Emphasis on Sense of Safety; Case Study: Boostan-e Madaran Park, Andisheh New Town– Tehran

Mojtaba Rafieian *

Associate Professor, Department of Urban Planning, Faculty of Art and Architecture, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran

Rafiei_m@modares.ac.ir

Saghar Jafari

Master of Urban Planning, Faculty of Art and Architecture, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran

saghar.jafary@modares.ac.ir

Introduction

Each city and local community is considered a unique model that has its own people, physical spaces and urban structures, values, and history. Therefore, each city also has its own security problems. Some of them are related to the rights of their local community. So, some cities offer more services to their local community than other people. Changes in recent decades have caused new facilities of today's cities to be unable to provide peace and security to their citizens as in the past. There are countless factors in cities that can threaten, reduce, or eliminate security in cities. Among these factors, some public spaces have a high capacity in reducing the security of cities. Due to the congestion and the scattered urban surface, public spaces always show high statistics in conflict with the personal space of individuals and violations of their security. Therefore, it can be said that today most urban spaces have taken on a gendered nature, and in practice, it is believed that urban spaces may impose restrictions on the free movement of women. Women make up half of the world's population. Therefore, paying attention to reducing the vulnerability of women in the face of insecurity and special attention to their needs, in order to respond to this lack of security, have been considered in urban public spaces. Creating a sense of mental tranquility and vitality in women, designing and planning exclusive public spaces for the use of this particular group are located in the agenda of urban managers and authorities. This policy has had dual effects. An example of such an approach in planning and designing public spaces is the creation of women's parks. This policy has had different effects. Proponents of the policy believe that the main purpose of planning and designing these exclusive spaces in the city is to increase the use of the city's capacity for more women, not to separate women from men. However, many women rights activists are not optimistic about such urban projects and see the distinction between these parks as a form of social discrimination. Given the consequences and results of the implementation of this urban policy, this question has been addressed in this study: Does promoting women's understanding of the security of the women's park space increase their satisfaction and use of this environment?

Material & Methods

In this study, after reviewing documentary and thematic studies, the theoretical model of research was developed. Then, the concept of women's sense of safety has become measurable using the conceptualization method based on the relationship of contextual components with the category of spatial quality criteria in the form of an operational model.

For each variable, questions were entered in a questionnaire to be collected and analyzed in the study area. The statistical population consisted of all women in Boostan-e Madaran Park (Mothers' Park) in the age group of 14 to 64 years. Using Cochran's formula, the sample size was assumed to be 179. The content validity of items was confirmed by experts' opinion. Also, for the validity of the research, the reliability

coefficient (Cronbach's alpha coefficient) was used.

After entering and categorizing the data in Excel and SPSS software, the mean and effect of the underlying components were measured using statistical analysis methods and regression correlation coefficient. Also, the relationship between individual mediating variables and women's sense of safety variable was assessed using Spearman's correlation methods, chi-square coefficient, and V-Cramers.

Discussion of Results & Conclusions

In this study, Boostan-e Madaran Park (Mothers' Park) in Andisheh New Town as the only exclusive and thematic park for women with a trans-regional function was selected. The operational model was assessed by surveying women using the park. Finally, in

*Corresponding author

Copyright©2020, University of Isfahan. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>), which permits others to download this work and share it with others as long as they credit it, but they can't change it in any way or use it commercially.

[Doi: 10.22108/srsp.2020.112335.1283](https://doi.org/10.22108/srsp.2020.112335.1283)

accordance with the analysis, solutions to improve the internal and external performance of the park were presented. According to the results of t-test, the perceived safety rate of the park from the women's viewpoint was relatively high (mean 3.94). This rate indicated the high level of women's group use (4.17), the presence of individual freedoms for women (4.06), and the proper enjoyment of the park from green space (4.28). In addition, the results showed that in order to increase the satisfaction of women from the park, it is necessary to improve the status of the contextual indicators based on the hierarchy obtained from the first-type and second-type variables. Thus, in the social dimension, the level of interaction between individuals in space and the variable of group networks of women (beta 0.527) was more important. In the functional dimension, space use (beta 0.691) was the most important index. Finally, in the environmental dimension, the index of access to environmental facilities and equipment, the variable of public and health facilities, and special services for women (beta 0.299) had the highest importance in increasing women's satisfaction.

Keywords: Women, Security, Satisfaction, Exclusive Public Spaces, Andisheh New Town.

References:

- Ali, M., Pourahmad, A., & Mahdian Bahnamiri, M. (2013) Urban security public spaces a review and survey of security levels in parks of qom's second district. *Strategic Research on Social Problems in Iran*, 2 (1), 1-24 [in Persian].
- APA. (2012). *Urban planning and design standards*. Chapter 2, Translated by: M. Behzadfar Tehran: Iranian Society of Consulting Engineers [in Persian].
- Bemania, M., Rafieian, M., & Zabetian, E. (2009) An evaluation of factors affecting women's safety in urban environments (Case study: Parke shahr district in tehran). *Women in Development and Politics (Women's Research)*, 7 (3), 49-67 [in Persian].
- Bemania, M., Rafieian, M., & Zabetian, E. (2009) Women's transportation in the urban areas and evaluation of their presence in the central parts of tehran city through a participatory approach. *The Journal of Women's Studies (Journal of Scientific and Research on Women's Studies)*, 2 (4), 39-56 [in Persian].
- Brands, J., Schwanen, T., & Aalsat, I. V. (2015) Fear of crime and effective ambiguities in the night-time economy. *Urban Studies*, 52 (3), 439-455.
- Elyas Zadeh Moghadam, S. N., & Zabetian Targhi, E. (2011) Recognition of the effective indices on enhancing women security in the public spaces using participative approach (Case study: Central part of tehran city). *Honar-Ha-Ye Ziba Memari-Va-Shahrsazi*, 2 (44), 43-56 [in Persian].
- Farhoodian, N. (2015) *Examining the environmental security in women's parks based on cepted approach (Case Study: Tabriz anna park)*. The first International Conference on Human, Architecture, Civil Engineering and City ICOHCC, Tabriz, Iran, 1-12
- Francis, J., Giles-Corti, B., Wood, L., & Knuiman, M. (2012) Creating sense of community: the role of public space. *Journal of Environmental Psychology*, 32 (4), 401-409.
- Gau, J., Carasro, N., & Branson, R. (2014) Revisiting broken window theory: A test of the medication impact of social mechanisms on the disorder fear relationships. *Journal of Criminal Justice*, 42 (6), 579-588.
- Goli, A. (2011) Women's and safety in public space: Case Study azadi park, shiraz. *Journal of Historical Sociology*, 3 (2), 143-165 [in Persian].
- Goli, A., Ghasemzadeh, B., Fathe baghaei, A., & Ramazan Moghadam, Y. (2015) Effective factors in social security feeling of women in urban public places (Case Study: Tabriz elgole park). *Women's Strategic Studies (Ketabe Zanan)*, 18 (69), 97-136 [in Persian].
- Goli, A., Zadvali Khajeh, S., & Zadvali, F. (2013) Evaluation of gender perspective in the design of urban spaces (Case Study: Shams women park of tabriz). *Women in development and politics*, 11 (2), 171-188 [in Persian].
- Hashemi Tilehnoei, M., Mirgholami, M., & Rafiyan, M. (2014) Evaluation of female satisfaction in women parks (Case study: Women parks of tabriz). *Hoviat Shahr*, 8 (19), 49-62 [in Persian].
- Izadi, M. S., & Haghi, M. R. (2015) Improvement of sense of security in public spaces through urban design, case study: imam square in hamadan. *Honar-Ha-Ye-Ziba: Memary Va Shahrsazi*, 20 (5), 5-12 [in Persian].
- Khaki, Q. (2008) *Research methodology with references to thesis writing*. Tehran: National Institute For Science Policy of Iran.
- Maruthaveeran, S., & Konijendijk van den Bosch, C. C. (2014) A socio-ecological exploration of fear of crime in urban green spaces- a systematic review. *Urban Forestry and Urban Design*, 13, 1-18.
- Maruthaveeran, S., & Konijendijk van den Bosch, C. C. (2015) Fear of crime in urban parks? what the residents of kuala lampur have to say? *Urban Forestry and Urban Design*, 14 (3), 702-713.
- Mehta, V. (2014) Evaluating public space. *Journal of Urban Design*, 14 (3), 53-88.
- Memela, S., & Maharaj, B. (2018) *Refugees, violence and gender: the case of women in the albert park area in durban, south africa*. Netherlands: Springer.
- Moazezi Mehrtehran, A. M. (2017) Women's parks,

- single-sex public spaces, opportunity or threat?, *City, Life, Beauty (Special Issue: City and Gender)*, 2(3), 74-81.
- Modiri, A. (2006) Crime, barbarism and safety in urban spaces. *Social Welfare*, 6 (22), 11-28 [in Persian].
- Rafieian, M., & Khodaei, Z. (2010) The Study of determining incidences and criteria of citizen's satisfaction with urban public spaces. *Rahbord*, 18 (53), 227-248 [in Persian].
- Rafieian, M., Asgari, A., & Asgarizade, Z. (2009) Citizen satisfaction evaluation of urban residential environment. *Environmental Sciences*, 7 (1), 57-67 [in Persian].
- Rashidpour, N., & Saeidi Rezvani, S. (2015) A comparison of effective factors in the success of public spaces (parks & streets) in the minds and behavior of citizens in Ankara and Tehran, emphasizing the role of public space planning in these cities. *Motaleate Shahri*, 5 (4), 5-18 [in Persian].
- Rezaee, M. (2012). *A sociological study on women's security perception in public spaces: case pasdaran street in sanandaj city*. The first Scientific Meeting on Women and Urban Life, Tehran [in Persian].
- Ruijsboek, A., Droomers, M., Groenewegen, P. P., Hardyns, W., & Stronks, K. (2015) Social safety, self-rated general health and physical activity: changes in area crime, area safety feelings and the role of social cohesion. *Health & Place*, 31, 39-45.
- Seifaei, M. (2005) *Utility study of urban public spaces for special social groups (females) utilization in participatory planning (Case Study)*. Tehran: Master Thesis, Tarbiat Modares University, Faculty of Art and Architecture [in Persian].
- Sheykhi, S. (2012) *Urban parks landscape redesign regarding to security improvement and social and personal pathology reduction: Case Laleh Park-Tehran*. MA Thesis, Tehran University [in Persian].
- Shojaee, D., & Partovi, P. (2015) An analysis of factors affecting the creation and promotion of sociability in public spaces in different scales of Tehran city (Case Study: Two neighborhoods and an area in district 7 of Tehran). *Bagh-e Nazar*, 12 (34), 93-108 [in Persian].
- Taleb, M. (1991) *How doing social studies*. Tehran: Amir Kabir Publication [in Persian].
- Turkseven Dogrusoy, I., & Zengel, R. (2017) Analysis of perceived safety in urban parks, a field study in Buykpark and Hasanaga park. *METU JFA*, 34 (1), 63-84.
- Viswanath, K., Seth, S., & Mehra, R. (2015) *How safe is your city? safety audit report of 8 cities*. New Delhi: Report Published by Safetipin.
- Whitzman, C. (2008) *The handbook of community safety, gender and violence prevention practical planning tools*. London: Earthscan Publication.
- Wilbur, J., Chandler, P., Dancy, B., Choi, J., & Plonczynski, D. (2002) Environmental, policy and cultural factors related to physical activity in urban women. *African American Women's Health*, 36 (2), 17-38.
- Wilkinson, T. (2012) *Social theory in modern age*. Moscow: Locarno Press.
- Zabetian Targhi, E. (2008) *Recognition and analysis of the effective factors on enhancing women security in the city environment*. Tehran: Master Thesis in Tarbiat Modares University, Faculty of Art and Architecture [in Persian].
- Zanjanizadeh Ezazi, H. (2001) Women in the city, women and urban security. *Journal of Language and Literature Faculty of Letters and Humanities (Journal of Faculty of Letters and Humanities)(Language and Literature)*, 34 (3-4), 603-626 [in Persian].



پژوهش های راهبردی مسائل اجتماعی ایران

سال نهم، شماره پیاپی (۲۸)، شماره اول، بهار ۱۳۹۹

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۵/۱۴ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۳/۱۵

صص ۱۳۳-۱۵۸

سنجش رضایتمندی زنان از کیفیت فضاهای عمومی انحصاری با تأکید بر حس ایمنی نمونه مطالعاتی: پارک بوستان مادران، شهر جدید اندیشه، تهران^۱

مجتبی رفیعیان*^{ID}، دانشیار گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس تهران، ایران

Rafiei_m@modares.ac.ir

ساغر جعفری، کارشناس ارشد شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس تهران، ایران

saghar.jafary@modares.ac.ir

چکیده

در سال‌های اخیر، با آنکه عموم مردم، فضاهای انحصاری زنان همچون پارک بانوان را پذیرفته‌اند؛ لیکن با انتقاداتی نیز روبرو بوده است. در این پژوهش با بهره‌گیری از مطالعات میدانی، رضایتمندی زنان در پارک بانوان به‌عنوان پروژه فضاهای انحصاری با تأکید بر مقوله ایمنی در بعد فراکالبدی آن و با هدف بازتعریف و سنجش عوامل زمینه‌ای مؤثر بر ارتقای آن، بر پایه معیارهای کیفیت مکانی مطالعه می‌شود. روند انجام دادن کار، شامل بررسی مبانی و تجربه‌های مرتبط و تدوین مدل نظری، مفهوم‌سازی و استخراج ابعاد و شاخص‌ها و متغیرها بوده است. تحلیل آماری داده‌ها با استفاده از آزمون T و همبستگی رگرسیون انجام شده است. بررسی نتایج نشان می‌دهد در بعد اجتماعی، شاخص میزان تعامل‌پذیری افراد در فضا و متغیر شبکه‌های گروهی زنان (بتای ۰,۵۲۷) و در بعد عملکردی، میزان استفاده از فضا (بتای ۰,۶۹۱) و در بعد محیط طبیعی، شاخص دسترسی به امکانات و تجهیزات محیطی و متغیر تأسیسات عمومی و بهداشتی و خدمات خاص برای بانوان (بتای ۰,۲۹۹) بیشترین اهمیت را در افزایش رضایتمندی زنان براساس متغیرهای زمینه‌ای داشته است. واژه‌های کلیدی: زنان، امنیت، رضایتمندی، فضاهای عمومی انحصاری، ارتقای ایمنی، شهر جدید اندیشه

* نویسنده مسؤل: ۰۹۱۲۱۸۶۰۸۸۷

^۱ مقاله مستخرج از پایان نامه کارشناسی ارشد است.

مقدمه و بیان مسئله

هر شهر و اجتماع محلی، پدیده‌هایی متمایز محسوب می‌شوند؛ بنابراین، هر شهر و اجتماع محلی، مشکلات امنیت خاص خود را دارند (2017: www.endvawnow.org). تحولات دهه‌های اخیر سبب شده است امکانات جدید شهرهای امروز مانند گذشته، آرامش و امنیت شهروندان را تأمین نکند. عواملی که موجب تهدید، کاهش یا حذف امنیت در شهرها می‌شود، بی‌شمار است و برخی فضاهای شهری، ظرفیت زیادی در تهدید امنیت شهرها دارد. به علت ازدحام و وسعت، فضاهای عمومی در تجاوز به فضای شخصی افراد و نقض امنیت آنها، همواره آمار زیادی دارد (گلی، ۱۳۹۰: ۱۴۴). وجود امنیت در فضاهای عمومی از شاخصه‌های کیفی زندگی شهری است. حس امنیت زنان فقط مقوله‌ای مربوط به زنان نیست (رضایی، ۱۳۹۱: ۷۰-۶۹). ضرورت و اهمیت این موضوع هنگامی آشکارتر می‌شود که امکان تحرک، شاخص تبعیض اجتماعی است و کسانی که محدودیت جابه‌جایی دارند، از مشارکت فعال بازمی‌مانند و نبود امنیت برای زنان، خواه واقعی و خواه بالقوه، سبب می‌شود زنان، شهروند تمام‌عیار به شمار نیایند و به‌راحتی در زندگی عمومی مشارکت نداشته باشند (زنجان‌زاده اعزازی، ۱۳۸۱: ۳۷)؛ زیرا مشارکت پیوسته شهروندان، به‌ویژه زنان در شهرها به کاهش رشد جمعیت، امنیت بیشتر، کیفیت زندگی بهتر، انسجام اجتماعی در حوزه سلامت و تندرستی منجر می‌شود و با فراهم‌آوردن الگوهای دوستانه در اجتماعات محلی، موجب راحتی و اعتماد می‌شود (Wilkinson, 2012).

پارک‌های شهری به‌عنوان یکی از اجزای بسیار مهم بدنه شهری، انسانی و طبیعی، بنا بر ویژگی‌های سیستمی و نظام‌مند مکان‌یابی، نوع طراحی، دسترسی، روشنایی، ساخت جمعیتی و غیره، در الفاکردن یا نکردن حس امنیت، بسیار مؤثر واقع می‌شود (مهدی و همکاران، ۱۳۹۲: ۲). همچنین با توجه به حاکمیت ساختار مردسالارانه بر جوامع ما، دسترسی زنان به فضاهای عمومی، امکانات و خدمات محدود است. برای جبران اینگونه محدودیت‌ها و محرومیت‌ها، اختصاص امتیازاتی به بانوان

ضروری به نظر می‌رسد (گلی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۷۳). از این‌رو، امروزه، نوع جدیدی از فضاهای عمومی، مانند پارک‌ها و... ایجاد شده است؛ به عبارت دیگر، برخی فضاهای عمومی، ماهیتی انحصاری برای استفاده زنان یافته‌اند. سیاست ایجاد فضاهای انحصاری برای زنان، که فضاهایی مجزا برای افزایش حضور آنان هستند و استفاده از آن محدود به زنان است، بازتاب‌های دوگانه‌ای را به همراه دارد (فرهودیان، ۱۳۹۴). موافقان، هدف اصلی اینگونه فضاها را استفاده از همه ظرفیت‌های جامعه برای حضور زنان بیان کرده‌اند و نه جداسازی زنان از مردان؛ اما بسیاری از فعالان حقوق زنان به چنین طرح‌هایی خوش بین نیستند و تمایز این پارک‌ها را نوعی تبعیض می‌دانند (هاشمی تیله‌نویی و همکاران، ۱۳۹۱: ۵۰).

پژوهش‌های انجام‌شده در کشور نشان می‌دهد احساس ناامنی در میان زنان، در فضاهای عمومی موجود در کلان‌شهرها بیش از شهرهای میانی و کوچک است (گلی، ۱۳۹۰: ۱۲۵) و در بیشتر مطالعات، با وجود امنیت نسبی برای زنان در پارک‌های بانوان، همواره ضعف‌های کالبدی و اجتماعی نیز وجود دارد (گلی، ۱۳۹۰: ۱۴۵؛ فرهودیان، ۱۳۹۴)؛ لیکن با توجه به افزایش روزافزون مهاجرپذیری شهرهای جدید از کلان‌شهرها با توجه به مسائلی همچون گرانی مسکن و ...، لزوم تأمین امنیت زنان در این شهرها، بیش از پیش اهمیت یافته است؛ از این‌رو، برای نمونه، می‌توان به برنامه ریزی و طراحی فضاهای انحصاری زنان همچون پارک بانوان در شهر جدید اندیشه اشاره کرد که به دنبال آن، این پرسش مطرح می‌شود که آیا با ارتقای درک آنها از امنیت فضای پارک بانوان، میزان رضایتمندی و استفاده آنها از این محیط‌ها نیز افزایش می‌یابد؟ بنابراین، در این پژوهش پس از مرور مبانی نظری موضوع و تدوین مدل نظری، بررسی افزایش رضایتمندی زنان با استخراج شاخص‌های لازم برای سنجش مؤلفه‌های زمینه‌ای مؤثر بر مقوله حس ایمنی در محدوده مطالعاتی انجام می‌شود. با وجود گستردگی و پراکندگی پژوهش‌های این حوزه، بررسی‌ها نشان می‌دهد

اجتماعی در احساس وقوع جرم مؤثر است. مملا و ماهاراج^۲ در سال ۲۰۱۸ در مطالعه‌ای با عنوان «مهاجران، زنان و جنسیت: مطالعه زنان در پارک آلبرت^۳ در دوربان^۴، آفریقای جنوبی» با مصاحبه کردن با ۲۷ نفر از زنان بالای ۱۸ سال در محدوده مطالعاتی، خشونت تجربه شده مهاجران زن در پارک آلبرت را بررسی کردند و پیشنهادهای بسیاری را از طریق همین مطالعه مطرح کردند؛ مانند اینکه افسران پلیس زن باید برای رسیدگی به زنان، به‌ویژه آنها که تجربه خشونت جنسی داشته‌اند، در دسترس باشند، همه افسران پلیس باید آموزش دیده باشند تا به جنسیت حساس باشند و تبعیض علیه خارجی‌ها را متوقف کنند.

رفیعیان و خدایی (۱۳۸۸) در مطالعه‌ای اسنادی، شاخص‌ها و معیارهای مؤثر بر رضایتمندی شهروندان از فضاهای عمومی شهری را بررسی کردند. نتایج بررسی آنها نشان داد سه متغیر دسترسی به خدمات، امنیت اجتماعی و هویت مکانی از مؤثرترین عوامل در رضایتمندی شهروندان از فضاهای عمومی شهری و افزایش احساس امنیت آنان در این فضاهاست.

بمانیان و همکاران (۱۳۸۸) در مطالعه‌ای با عنوان «سنجش عوامل مؤثر بر ارتقای امنیت زنان در محیط‌های شهری (محدوده پیرامون پارک شهر تهران)» به این نتیجه رسیدند که میانگین امنیت در محدوده مورد مطالعه در حد متوسط ارزیابی شد. نتایج نشان داد بین احساس امنیت درک شده از فضا و میزان تردد و استفاده از آن فضا، رابطه مستقیمی وجود دارد. در بررسی رابطه نوع کاربری و میزان احساس امنیت، بیشترین میزان احساس امنیت مربوط به کاربری‌های مسکونی پیرامون پارک شهر و کمترین میزان آن مربوط به محدوده‌های کارگاهی و فعالیت‌های تولیدی بوده است. گلی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهش «عوامل مؤثر در احساس امنیت اجتماعی زنان در فضاهای عمومی شهری» احساس امنیت زنان و عوامل اجتماعی و کالبدی مرتبط با آن را در پارک ائل گلی

مطالعات انجام شده، رضایتمندی زنان با تأکید بر مفهوم ایمنی در ابعاد فراکالبدی و ذهنی آن براساس نقش عوامل زمینه‌ای در سه بعد اجتماعی، عملکردی و محیطی را کمتر بررسی کرده‌اند؛ از این‌رو، این پژوهش در نوع خود کاملاً بدیع است.

پیشینه پژوهش

با توجه به اهمیت تأمین امنیت ذهنی زنان در فضاهای عمومی، از جمله پارک‌های شهری، پژوهش‌های فراوانی انجام شده است که در این قسمت، متناسب با موضوع و هدف این پژوهش، به مهم‌ترین و مرتبط‌ترین آنها توجه می‌شود. یکی از ابعاد مهم پارک‌های بانوان، امنیت ایجاد شده به‌علت کنترل بیشتر بر حضور افراد و کاهش میزان ترس از جنایت است؛ به‌عنوان نمونه، از پارک‌های شهری عمومی آمریکایی‌های آفریقایی تبار، نه به‌عنوان مکانی برای فعالیت بدنی برای زنان، بلکه به‌عنوان مکان‌های خطرناک نام برده‌اند که در آنها به احتمال زیاد، جنایت رخ می‌دهد (Wilbur et al., 2002).

ماروتاویران و همکاران^۱ در سال ۲۰۱۵ در پژوهشی با عنوان «ترس از جرم در پارک‌های شهری، مطالعه موردی: ساکنان کوالالامپور» به این نتیجه رسیدند که ویژگی‌هایی همچون پوشش گیاهی متراکم، حضور تنها در پارک، نامنظمی در چیدمان عناصر در پارک، آشنایی با پارک، اطلاعات پیشین درباره جرایم اتفاق افتاده در پارک و تجربیات پیشین قربانی شدن در جرایم، از عوامل مؤثر در میزان احساس امنیت استفاده‌کنندگان از پارک‌های شهری کوالالامپور است. آنها در پژوهشی دیگر (۲۰۱۴) با نام «مطالعه اجتماعی - اکولوژی ترس از جرم در فضاهای سبز عمومی شهری، یک مطالعه سیستماتیک» با استفاده از مطالعات پیشین خود در این زمینه، عوامل مؤثر در میزان احساس امنیت در فضاهای سبز عمومی شهری استخراج کردند و دریافتند عوامل فردی همچون جنسیت و تجربیات پیشین، بیشتر از عوامل محیطی و

² Memela and Maharaj

³ Albert Park

⁴ Durban

¹ Maruthaveeran and Konijendijk van den Busch

پارک‌ها مؤثر واقع می‌شود (هاشمی تیله‌نویی و همکاران، ۱۳۹۱: ۵۱). در این مقاله، رضایتمندی زنان، تابعی از عوامل زمینه‌ای مفهوم حس ایمنی است؛ بنابراین، در ادامه، نظریه‌ها و مؤلفه‌های مختلف تأثیرگذار بر امنیت زنان در فضاهای عمومی با محوریت عوامل زمینه‌ای بررسی می‌شود.

امنیت شهری

پژوهشگران در چارچوبی واقع‌بینانه، امنیت^۱ را در واژه‌های سیاسی و انتظامی تعریف کرده‌اند و به‌طور کلی، بیشتر آن را به معنی حمایت از ارزش‌ها و مقابله با خطرهای دشمن می‌دانند (Brownlow, 2004: 586 به نقل از ضابطیان، ۱۳۸۷: ۱۲).

به‌طور کلی، امنیت را می‌توان حقی بنیادین و پیش‌نیازی برای ابقا و ارتقای رفاه و سلامت مردم دانست. براساس نظریه نیازها در هرم مازلو در ۱۹۶۸، امنیت یکی از نیازهای ضروری و پایه‌ای برای تعالی انسان تلقی می‌شود؛ درست شبیه نیازهای فیزیولوژیک انسان که برای تداوم حیات ضرورت دارد و ارتقای این مؤلفه بر سلامت و سعادت انسان‌ها و در نتیجه، بر جامعه تأثیری مستقیم می‌گذارد (بمانیان و همکاران، ۱۳۸۷: ۵۱). نقل از گزارش سازمان بهداشت جهانی، ۱۹۹۸: ۲۷۱). در زبان فارسی، بحث امنیت ذهنی، بیشتر به واژه کلی «امنیت» و بخش امنیت عینی، بیشتر به واژه «ایمنی» بازمی‌گردد. در واقع، امنیت ذهنی^۲ بیشتر بعد روانی و غیرمادی احساس امنیت را دربرمی‌گیرد؛ در حالی که امنیت عینی^۳ یا ایمنی بیشتر به بعد فیزیکی و کالبدی مؤثر در احساس امنیت بازمی‌گردد (بمانیان و همکاران، ۱۳۸۷: ۴۰). حال آنکه دو رویکرد پیشگیری از جرم و پیشگیری از آسیب در تعاریف خود از ایمنی اجتماع محلی^۴ پذیرفته‌اند که در دو بعد به مسئله ایمنی^۵ توجه می‌شود: یک جنبه عینی رفتاری و محیطی و یک جنبه ذهنی یا احساس ایمنی (Whitzman, 2008).

تبریز بررسی کردند و با نمونه ۲۷۷ نفری از زنان بالای ۱۵ سال مصاحبه کردند. یافته‌ها نشان داد بین عوامل فرم فضا، اطلاعات محیطی گمراه‌کننده، نور، آلودگی محیطی، میزان دسترسی به خدمات حمل‌ونقل عمومی، کیفیت فعالیت‌ها و کاربری زمین پیرامون پارک و عوامل اجتماعی استفاده‌کنندگان از قبیل سن، شغل، تحصیلات با میزان احساس امنیت زنان، رابطه وجود دارد. همچنین عامل نور، بیشترین تأثیر و عامل فعالیت‌ها و کاربری زمین، کمترین تأثیر را در احساس امنیت زنان دارد.

چارچوب نظری

رضایتمندی

مفهوم رضایتمندی، از جمله مفاهیمی است که در چند دهه اخیر در ارتباط با مباحث کیفیت محیط، به حوزه نظری طراحی محیطی راه یافت. رضایتمندی به‌عنوان یکی از معیارهای کلیدی سنجش میزان کیفیت محیطی مطرح شد و در چارچوب این اهمیت، کیفیت محیطی مشتمل بر انتقال احساس رفاه و رضایتمندی تعریف شد که با ویژگی‌های فیزیکی، اجتماعی و یا نمادین محیط به کاربرانش منتقل می‌شود (رفعیان و همکاران، ۱۳۸۸: ۵۷، به نقل از Lansing and Marans, 1969). نظریات پایه مرتبط، در کیفیت محیط فقط به عناصر زیست‌محیطی و ارزش‌های موجود در آن اشاره ندارد؛ بلکه متغیرهای دیگری نظیر امنیت، روابط انسانی و اجتماعی، خصیصه‌های کالبدی و نظایر آن را نیز در برمی‌گیرد (رفعیان و همکاران، ۱۳۸۸: ۵۷). بدین ترتیب، از دیدگاه پژوهشگران مختلف، رضایتمندی، معیاری عام برای سنجش میزان مطلوب بودن ادراک کیفیت انجام‌شده از محیط توسط افراد مطرح است (رفعیان و همکاران، ۱۳۸۸: ۵۷، به نقل از See, Campbell et al., 1983; Baba and Austin, 1989; Ha and Weber, 1994)؛ بنابراین، شناسایی مؤلفه‌های مؤثر بر میزان رضایتمندی و نارضایتی بانوان، در درک وضعیت موجود پارک‌ها، راهبردهای آتی برای ارتقای سطح کیفیت و امنیت محیط و جلوگیری از تکرار برخی اقدامات نامناسب در سایر

¹ Security

² Objective

³ Subjective

⁴ Community Safety

⁵ Safety

وجود دارند؛ اما برخی از این عوامل، نقش بیشتری دارند که جنسیت به‌عنوان تأثیرگذارترین عامل شخصیتی، در احساس ناامنی مطرح شده است. در اینجا باید اشاره کرد که بین مردان و زنان و ترس‌های مرتبط با انواع مختلف جرم‌ها تفاوت وجود دارد (Bra, 2014). عموماً، زنان نسبت به مردان، ترس بیشتری حس می‌کنند؛ اگرچه ممکن است کمتر از مردان قربانی شوند (ضابطیان، ۱۳۸۷: ۱۶، به نقل از Howard, 1999: 219). به‌طور کلی، مردان، احساس مثبت تری درباره امنیت محیط خودشان نسبت به زنان دارند. هم مردان و هم زنان در تاریکی، احساس ناامنی می‌کنند؛ ولی درجه ناامنی در زنان بالاتر است؛ مثلاً درباره وسایل نقلیه، بیشتر از ۶۰ درصد زنان در تاریکی احساس ناامنی دارند. البته این مسئله، بیشتر به ترس از آزارهای جنسی بازمی‌گردد و درحقیقت، ممکن است زنان ۱۰ برابر بیشتر از مردان تحت آزار جنسی قرار بگیرند (ضابطیان، ۱۳۸۷، به نقل از گزارش کنفرانس لندن، ۲۰۰۳: ۵). همچنین پژوهشی در سال 2008 در قاهره نشان داد بیشتر از ۵۰ درصد زنان دریافته‌اند که آزار و اذیت جنسی، رویدادی روزمره است (3: Viswanath, Seth and Mehra, 2015)؛ اما برخی از زنان، خود نیز از این ترس، که در طول روز با آنها همراه است، آگاه نیستند و احساس ناخوشایندی دارند. آنها با این ترس به دنیا نیامده‌اند؛ ولی برای مثال، این مسئله که اگر در شب بیرون بروند، قربانی حمله خواهند شد، برای آنها همگانی شده و به‌صورت هنجار در آمده است. البته خانواده‌ها، هموعانشان و رسانه‌ها نیز بر این مسئله تأکید و این نوع ترس را زنده می‌کنند و زنان هم آن را می‌پذیرند؛ بنابراین، عموماً مردم برای کاهش خطر قربانی‌شدن، دو راه در پیش می‌گیرند: (۱) رفتارهای کناره‌گیرانه و محدودکننده؛ مانند پرهیزکردن از مکان‌های ناامن و یا با هم رفتن به این مکان‌ها و یا کمتر بیرون رفتن در مواقع غیرضروری؛ (۲) رفتارهای محافظه‌کارانه؛ مانند روش‌های دفاع شخصی که البته هیچ کدام از این واکنش‌ها نمی‌توانند ترس از جرم را کاهش دهند (به نقل از

14). به هر حال، حس ناامنی،^۱ مفهومی حسی است (et al., 2015: 40) کاربردان پارک به استفاده از نواحی ای از پارک که آن را ناامن حس می‌کنند، تمایل ندارند و در نتیجه، ترجیح می‌دهند از پارک‌های امن‌تر به‌طور مرتب‌تر از پارک‌های با ایمنی کمتر استفاده کنند، (Turkseven Dorgsoy and Zengel, 2017: 63 in Macros and Frnacis, 1998; Schroedre and Anderson, 1984)؛ بنابراین، مفهوم ایمنی علاوه بر بعد کالبدی، ابعاد فراکالبدی و ذهنی نیز دارد که در این پژوهش، مفهوم حس ایمنی معادل امنیت در بعد ذهنی است.

جین جیکوبز^۲، نظریه پرداز بزرگ شهری (1961)، در تبیین امنیت شهری به تعامل فضای فیزیکی و فرایندهای اجتماعی که محیط را می‌سازند و بر فعال‌بودن فضا به‌عنوان عاملی در ایجاد یک محیط امن و موفق توجه و تأکید کرد. جیکوبز ایجاد حرکت، استفاده‌های فعال از سطح خیابان و فعالیت‌های خیابانی و مراقبت‌های طبیعی از این فعالیت‌ها را به‌عنوان مؤلفه‌هایی برای ساختن یک محیط خوب شهری قلمداد می‌کند. اسکار نیومن^۳ (1972) نیز درباره فضاهای قابل دفاع می‌گوید که مردم و طرح‌ها در یک «شهر خشونت‌آمیز»^۴ از رویکردهای مشابه در رفتارهای اجتماعی و برای توسعه یک محیط امن پیروی می‌کنند. به‌تازگی، تیم بیل هیلر^۵ با استفاده از نرم‌افزار اسپیس سینتکس^۶ نیز در بعد کالبدی تجمع خیابان‌ها و لایه‌های آن را به‌عنوان مؤلفه‌های کلیدی در ایجاد یک محیط امن شهری معرفی کرده‌اند. از نظر این گروه، بهترین محیط‌های شهری محیط‌هایی است که به‌خوبی با الگوی شهر یکپارچه شده‌اند و امنیت عمومی را رواج می‌دهند (بمانیان و همکاران، ۱۳۸۸: ۵۱، به نقل از Boyle, 2002: 266).

جنسیت و احساس امنیت فردی

عموماً، عوامل زیادی برای واکنش نشان دادن مردم به ترس

¹ Feeling Unsafe

² Jane Jacobs

³ Newman

⁴ Violent city

⁵ Bill Hiller

⁶ Space Syntax

19: 1998)؛ پس مطالعه گروه‌های کنترل‌کننده و تأثیرگذار بر محیط اجتماعی یک فضا، اهمیتی خاص دارد.

بین خرابکاری و «ترس از ناامنی» در میان مردم، ارتباط معناداری وجود دارد. خرابکاری یا بی‌نظمی درک‌شده، این ایده را به مردم می‌دهد که در ناحیه و بر مردم بازدیدکننده از فضای عمومی، که در برابر دیدن/ شاهد بودن وقوع جرم برای خودشان آسیب‌پذیر هستند، کنترلی وجود ندارد (Gue et al., 2014: 580)؛ برای مثال، در دو مطالعه درباره احساس امنیت زنان در فضاهای شهری در دو شهر هلینسکی و ادینبرو مشخص شد ترس و احساس ناامنی ممکن است در هر دو محیط متضاد «فضاهای خالی» و «فضاهای شلوغ» یا در فضاهای باز و فضاهای بسته اتفاق بیفتد؛ اما میزان بروز آن در فضاهای بی‌نظم شلوغ، خیلی بیشتر است (ضابطیان، ۱۳۸۷: ۵۱، به نقل از Koskela and Pain, 2000: 271). اصل دیدن و دیده‌شدن در فضاهای شهری و به‌ویژه، پارک‌ها، امری بسیار مهم است. ناتوانی برای دیدن آنچه پیش روی ما در امتداد یک مسیر قرار دارد، مشکل بزرگی است و گنج‌های تیز، دیوارها، سکوها، پوشش گیاهی انبوه، ستون‌ها و... می‌توانند موانع جدی برای احساس امنیت باشند (شیخی، ۱۳۹۱: ۸۷، به نقل از Wood, 2005).

مسئله مراقبت طبیعی اجتماعی نیز، همانگونه که در نظریه چشم‌های خیابان جین جیکوبز نیز اشاره شده است، از عوامل اجتماعی تأثیرگذار در احساس امنیت است که بر فرایند نظارت و کنترل فضا دلالت دارد. البته این نظارت در قالب نظارت مصنوعی (دوربین‌های مداربسته) نیز انجام‌شدنی است (بمانیان و همکاران، ۱۳۸۷: ۵۰). وجود فضاهای عمومی دارای خصیصه اجتماع‌پذیری، مکمل مهمی برای اجتماعی شدن افراد است. علاوه بر این، اجتماع‌پذیری فضاهای عمومی موجب ارتقای روحیه همبستگی، رشد فردی، ایجاد و برابری همه شهروندان، بدون در نظر گرفتن جنسیت، نژاد، قومیت، سن یا سطح اجتماعی و اقتصادی است (شجاعی و پرتوی، ۱۳۹۴: ۹۷-۹۶، به نقل از Kurniawati, 2012: 477). دعوت‌شدگی به

ضابطیان، ۱۳۸۷: ۱۸-۱۷، به نقل از Howard, 1999: 221-224).

درحقیقت، ترس از خشونت در فضاهای عمومی، بر زندگی‌های روزمره زنان تأثیر می‌گذارد (Viswanath, Seth and Mehra, 2015: 3)؛ بدین‌صورت که حرکت‌های آنها را محدود می‌کند و به‌ویژه باعث می‌شود بعد از تاریک‌شدن هوا در خانه بمانند و فرصت‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی آنها را کاهش می‌دهد. در چنین اوضاعی، زنان از فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی نظیر کارکردن تا دیروقت یا شغل‌های شیفتی یا کلاس‌های عصر و فعالیت‌هایی نظیر آن خارج می‌شوند و البته در اینگونه موارد، هیچ تردیدی نیست که همواره زنان فقیرتر، بیشتر قربانی جنایت و ترس ناشی از این ناامنی می‌شوند (بمانیان و همکاران، ۱۳۸۸: ۵۲، به نقل از Mtani and Lubuva, 2004: 16).

روابط اجتماعی مؤثر در افزایش حضور زنان در فضاهای

شهری

در سال 1990، ولتاین^۱ ادعا کرد که «با تسهیل ادراکی که از یک مکان فیزیکی وجود دارد و به‌طور غیررسمی با طراحی کنترلی، اطمینان زنان را برای بیرون‌رفتن از خانه‌هایشان و حضور در عرصه‌های عمومی شهری می‌توان افزایش داد». او ده استراتژی طراحی را پیشنهاد کرد که عموماً به راهکارهای مداخله‌های فیزیکی منتهی می‌شود. ولتاین رویکردش را به محیط اجتماعی نیز بسط داد و گفت: «زنان با حضور بالفعل و بالقوه دیگران، بیشتر احساس امنیت می‌کنند». درک یک زن از امنیت به‌طور قوی با این موضوع ارتباط دارد که چگونه او در ارتباط با هر دو نوع محیط فیزیکی و اجتماعی اطرافش احساس راحتی می‌کند و آنها را چگونه می‌شناسد؛ در نتیجه، به عقیده او گفتنی است «ارتباطات و گروه‌های اجتماعی موجود در فضا بیشتر از طراحی آن بر میزان احساس امنیت زنان از محیط تأثیرگذار است» (ضابطیان، ۱۳۸۷: ۵۲-۵۳، به نقل از Boyle,

¹ Valentine

انسان و رفتار او بود؛ در حالی که بنا بر پژوهش‌های نسل دوم (مانند ویتزمن و...)، جرم پیش از آنکه پدیده‌ای جبرگرایانه و ناشی از عوامل قطعی و تغییرناپذیر محیط طبیعی باشد، پدیده‌ای اجتماعی و متأثر از شرایط اقتصادی، فرهنگی و سیاسی جامعه است (شیخی، ۱۳۹۱: ۳۳).

به‌طور کلی، از عناصر و عوامل تأثیرگذار در رویکرد کالبدی به موارد ذیل می‌توان اشاره کرد:

الف- کاربری‌ها و فعالیت‌های ناشی از آنها

امنیت یک فضا به کاربری‌های محاط‌کننده آن نیز بستگی دارد و باید تدابیری برای کاهش آثار منفی کاربری‌های خلوت و متروک مشکل‌ساز اندیشیده شود. ایده کاربری‌های مختلط، که جین جیکوبز در دهه ۱۹۶۰ مطرح کرد، هنوز به‌خوبی در دانش طراحی نفوذ نکرده است. در این ایده، از ساختن محیط‌هایی صحبت شده بود که زنان را در نظر بگیرد. به‌طور کلی، برخی از اصول کلی مطرح‌شده در این زمینه به شرح ذیل است:

- کاربری‌های طبقات همکف باید فعال باشند (منفعل و راکد نباشند و بر محیط تأثیرگذار باشند).

- توجه به نظریه چشم‌های خیابان و استفاده از نماهای فعال برای نظارت بر فضاها و ارتقای امنیت آنها.

- نگهداری خوب (نظریه پنجره‌های شکسته) که اگر یک پنجره بشکند، موجب می‌شود بقیه پنجره‌ها با سرعت بیشتری بشکنند و به‌طور کلی، حرکت روبه‌زوال ماریچی ایجاد می‌شود.

برای نمونه، در انگلستان و در راستای ارتقای امنیت در فضاهای عمومی شهری، سیاست کاربری‌های مختلط تشویق شدند و مخلوطی از مشاغل کوچک، خانه‌ها و اداره‌ها در مراکز شهری و ایجاد آپارتمان‌ها در طبقات بالای مغازه‌ها در طرح‌ها اعمال شد تا میزان فعالیت و در نتیجه، امنیت را افزایش بدهد (ضابطیان، ۱۳۸۷: ۴۰، به نقل از www.dacorum.gov.uk).

(ارتباط‌پذیری با) فضا، از دیگر مؤلفه‌های اجتماعی تأثیرگذار بر امنیت فضای فیزیکی است. درحقیقت، ترس از جرم در یک جامعه به‌عنوان یک عامل نفاق، مشکلی بزرگ‌تر از خود جرم است. مردم اغلب از مکان‌هایی که در آنها احساس در معرض خطر بودن، آسیب‌دیدن و به‌طور کلی، ناامنی دارند، دوری می‌کنند و به‌تدریج، این محیط‌ها متروک می‌شوند. اگرچه در ابتدا واقعاً ناامن نبوده‌اند، حالا واقعاً به مکان‌هایی برای سوء استفاده و فعالیت‌های مجرمانه تبدیل شده‌اند. برخی از این نظریه پردازان (مانند نیومن) از اینگونه فضاها به‌عنوان «فضاهای بی دفاع» یاد می‌کنند (بمانیان و همکاران، ۱۳۸۸: ۵۶).

مفاهیم بنیادین رویکرد برنامه‌ریزی کالبدی به امنیت شهری

براساس آنچه انجمن شهرسازی آمریکا در قالب استانداردهای برنامه‌ریزی و طراحی شهری مطرح کرده است، برای ارزیابی فضای شهری در مقابل تهدیدها و آسیب‌ها باید به شرایط درونی و بیرونی فضا شامل کاربری‌های مجاور، الگوهای حرکتی، مرزهای فضا، محل‌های بالقوه برای پنهان‌شدن، روشنایی فضا و جلوگیری از اعمال خرابکارانه توجه شود. افزون بر این، باید به پیاده‌روهای اطراف فضا و حرکت خودروها و دسترسی‌ها نیز توجه داشت و سپس فضا را لایه‌بندی امنیتی کرد تا براساس این لایه‌بندی کنترل شود (انجمن شهرسازی آمریکا، ۱۳۸۷: ۲۹۲). با بررسی سیر نظریه‌پردازی‌ها پیرامون ارتباط محیط فیزیکی و جرم و ناامنی در شهرها، به رویکرد پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی (CPTED) می‌توان اشاره کرد که درحقیقت، برابندی از نظریه‌های گوناگون در زمینه روش‌های کنترل کالبدی فضا همسو با ارتقای امنیت است. نظریه پردازان این رویکرد به دو نسل اول و دوم تقسیم شده‌اند. نسل اول (مانند جین جیکوبز، الیزابت وود و...)، اولین کسانی بودند که مسئله پیشگیری از جرم را به کمک تغییرات کالبدی تدوین کردند و در این بررسی‌ها تأکید بیشتر بر عوامل فیزیکی محیط و تأثیر آن بر

ب - دسترسی به کمک

تجهیزات امدادی (حتی اگر نمادین باشند) موجب احساس آرامش و امنیت ذهنی می‌شود؛ برای مثال، تدابیری نظیر نصب تلفن‌های عمومی در مکان‌های در معرض دید، سبب می‌شود احساس رها و جدابودن فضا از بین برود. ممکن است به‌ندرت از آنها استفاده شود؛ اما موجب می‌شود احساس امکان دسترسی به کمک در افراد تقویت شود. درحقیقت، تلفن‌ها شاید بیشتر حالت نمادین داشته باشند و البته در مواقعی هم واقعاً تلفن‌ها ایزاری برای امداد محسوب می‌شوند. در اینگونه موقعیت‌ها بهتر است تلفن‌ها کد یا مشخصه تعیین موقعیت داشته باشند تا شخصی که از طریق آنها تماس می‌گیرد، به‌سرعت بتواند موقعیت جغرافیایی خود را اعلام کند. همچنین مکان تلفن‌ها نیز بهتر است با نور (در شب) و نشانه‌های هدایت‌کننده (که باید از ۲۰ متری نیز مشخص باشد) مشخص شده باشد تا اطمینان لازم را در عابران ایجاد کند.

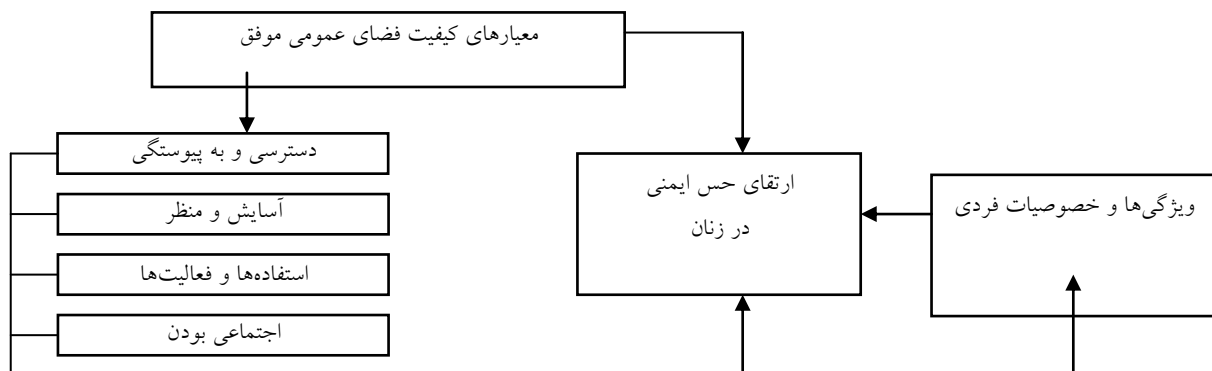
نکته مهم این است که طراحی تجهیزات امدادی باید به‌گونه‌ای باشد که اعمال خرابکارانه را تشویق نکند؛ زیرا وجود هر گونه منابع صدمه‌دیده ناشی از اعمال خرابکارانه در محیط شهری، می‌تواند اثر منفی در حس امنیت منتقل شده به شهروندان داشته باشد. همچنین دیدن گشت‌های پلیس نیز می‌تواند به افزایش احساس امنیت کمک کند (ضابطیان، ۱۳۸۷: ۴۱، به نقل از www.pps.org, 2005)

ج - امنیت و تاریکی (نورپردازی)

فضاهای عمومی، که به‌خوبی نورپردازی شده‌اند، به احتمال زیاد، کمتر، به‌عنوان فضای ناامن درک می‌شوند؛ زیرا روشنایی، توانایی ایده‌گرفتن سریع و بررسی اجمالی فضا را به مردم می‌دهد. اگر یک فضا به‌خوبی نورپردازی نشده باشد و قابلیت دید^۱ آن محدود شده باشد، احساس ناامنی را افزایش

می‌دهد. به هر حال، ناحیه‌ای با نورپردازی خوب، در ارتباط کمتری با جرایم احتمالی قابل رخ‌دادن قرار می‌گیرد؛ زیرا مردم احساس می‌کنند که نورپردازی کافی باعث می‌شود وقوع جرم در جای دیگری اتفاق بیفتد و همچنین اینگونه نواحی، حس امنیت را ایجاد می‌کنند (Brands et al., 2015: 442, 449). در مطالعه ماروتاویران و همکاران (2014) به نورپردازی به‌عنوان عامل مهمی اشاره می‌شود که بر درک ایمنی اثر می‌گذارد. به هر حال، این مطالعه نشان داد وجود نورپردازی در یک فضای عمومی لزوماً، حس امنیت را در میان بازدیدکنندگان آن تضمین نمی‌کند. ویژگی‌های کالبدی در ترکیب با ایمنی درک‌شده، نورپردازی و فضاهای دارای پوشش گیاهی متراکم در یک ناحیه (مانند بوته‌های بلند) باعث می‌شود مردم، کمتر احساس راحتی کنند. به نظر می‌رسد مردم در نواحی دارای پوشش گیاهی کوتاه - که به بازدیدکنندگان، قابلیت دید بیشتری را از کل ناحیه می‌دهد - راحت‌تر هستند.

¹ Visibility



نمودار ۱- مدل نظری ارتباط ارتقای حس ایمنی در زنان و میزان کیفیت فضاهای عمومی انحصاری زنان

مأخذ: نگارندگان، www.pps.org, Francis, et al: 2012

Fig 1- Theoretical model of relationship between increasing safety sense in women and the quality of women's exclusive public spaces

نظر گرفت.

روش تحقیق

مفهوم‌سازی و استخراج شاخص‌های مرتبط با ارتقای حس امنیت فردی

در فرایند مفهوم‌سازی^۵ - که درحقیقت، ساختن مفهومی انتزاعی برای فهمیدن یک امر واقعی است (خاکی، ۱۳۷۸: ۷۵) - ابتدا مفهوم به ابعاد تقسیم شده است تا به راحتی بررسی شود؛ سپس هر بعد به شاخص‌های سازنده آن تفکیک شده است که خود، متغیرهایی دارد و در پرسشنامه‌ای، پرسشی متناظر با هر یک از متغیرهای مدنظر طرح شده است. عوامل زمینه‌ای، که به مکان وابسته‌اند و از فضا و بستر تأثیر می‌پذیرند، از مهم‌ترین ویژگی‌ها و شاخص‌های مؤثر بر کیفیت و موفقیت فضا برپایه مدل مکان‌محور مؤسسه PPS در چهار بعد دسترسی و پیوستگی، آسایش و منظر، استفاده‌ها و فعالیت‌ها و اجتماعی بودن بازتعریف می‌شوند. مدل عملیاتی ساخته‌شده برای سنجش میزان تأثیر عوامل زمینه‌ای بر ارتقای امنیت ذهنی درک‌شده توسط زنان از کل محدوده فیزیکی استفاده‌شده آنان، در سطح اول، ابعاد و در سطوح دوم و سوم، شاخص‌ها و متغیرها دارد.

طبقه‌بندی‌های بسیاری برای تعیین کیفیت و جذابیت فضاهای عمومی وجود دارد که یکی از آنها، امنیت است. (Mehta, 2014: 66) و جایگاهی ویژه نیز دارد؛ به گونه‌ای که اگر در فضایی تمامی اصول طراحی رعایت شده باشد، اما به لحاظ امنیت، شرایط مناسبی نداشته باشد، نمی‌تواند موفق عمل کند (ایزدی و حقی، ۱۳۹۴: ۶) و استفاده افراد از فضا نیز کاهش می‌یابد. امروزه، اعتقاد بر آن است که فضاهای عمومی موفق، فضاهایی هستند که افراد با ویژگی‌های مختلف سنی و جنسی، خواسته‌های خود را محقق می‌سازند و فعالیت‌های متنوعی انجام می‌دهند. اینگونه فضاها، جذابیت لازم را برای استفاده افراد مختلف دارند. پژوهشگران در PPS، مؤسسه آمریکایی براساس کار ویلیام. اچ وایت دریافتند موفق‌ترین و کاراترین فضای عمومی، چهار کلید کیفیتی دارند: این فضاها در دسترس هستند^۱، افراد در آنها درگیر فعالیت می‌شوند^۲، راحت هستند^۳ و مناظر زیبایی دارند و در نهایت، مکانی اجتماعی هستند^۴ (سیفای، ۱۳۸۴: ۷۶).

بنابراین، مقوله میزان استفاده افراد از فضاها را می‌توان وجه اشتراک مفهوم حس ایمنی زنان و مدل مکانی PPS در

¹ Accessible

² Actives

³ Comfortable

⁴ Sociable

⁵ Conceptualization

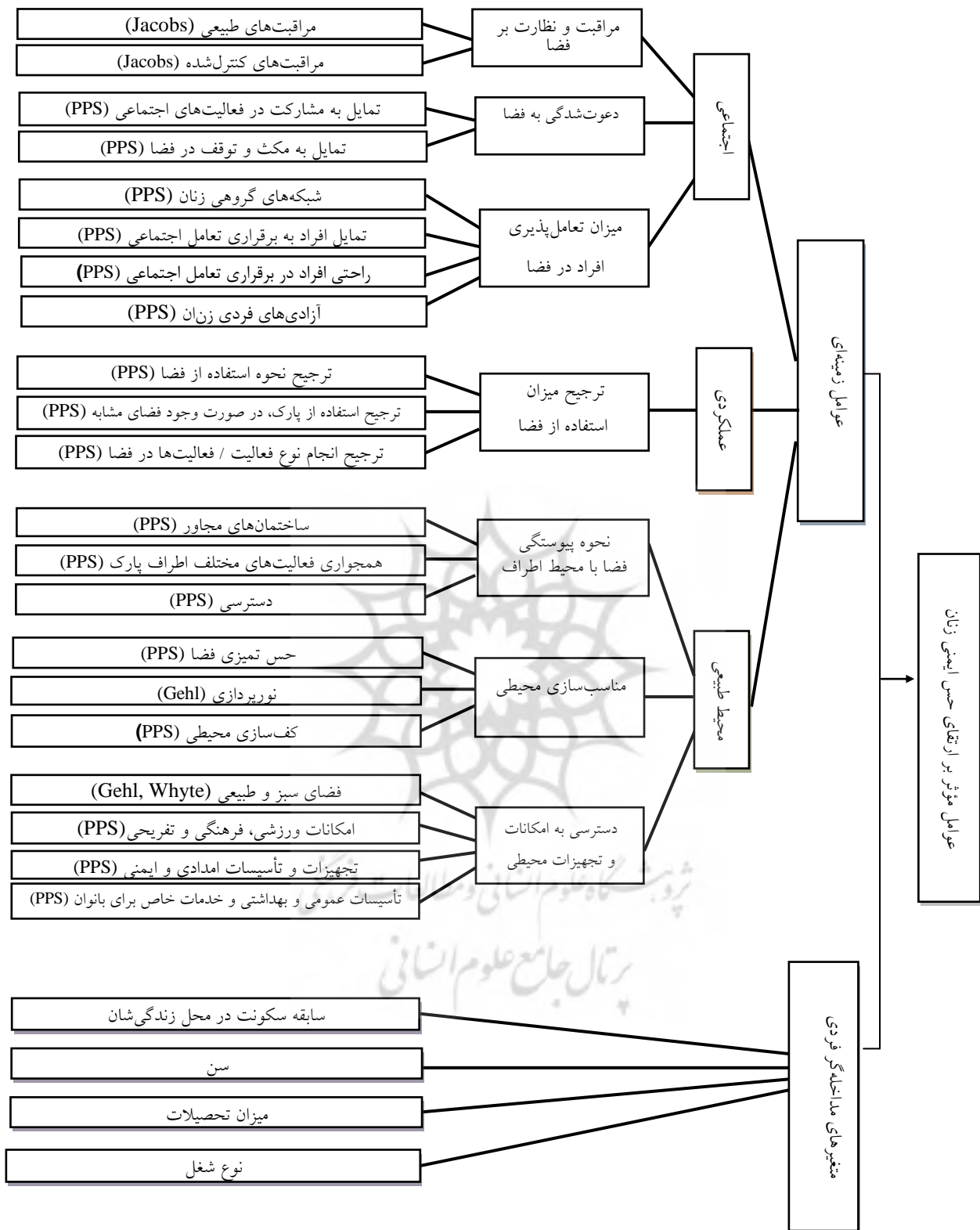
اسپیرمن، ضریب کای اسکوتر و وی کرامرز، ارتباط متغیرهای مداخله‌گر فردی و متغیر حس ایمنی زنان بررسی شده است.

روش و مدل تحلیل داده‌ها

در تنظیم پرسش‌نامه از طیف لیکرت (پنج‌گزینه‌ای) استفاده شده است. جامعه آماری، شامل کلیه زنان استفاده‌کنندگان از پارک بوستان مادران، واقع در گروه سنی ۱۵ تا ۶۴ سال است. برای برآورد حجم جامعه آماری، پس از آزمون اولیه، پرسش‌نامه مقدماتی (تعداد ۲۰ نمونه) بین زنان توزیع، انحراف معیار آن محاسبه و اعتبار پرسش‌ها تأیید شد. برای تعیین حجم نمونه براساس فرمول کوکران (طالب، ۱۳۷۰: ۶۷) و با جایگذاری انحراف معیار در این فرمول و انتخاب دقت $\alpha=0.5$ تعداد حجم نمونه، معادل ۱۷۹ عدد در نظر گرفته شده است؛ سپس پرسش‌نامه‌ها در زمان‌های مختلف روز و شب و در بین اقشار گوناگون زنان در محدوده توزیع شده است. درنهایت، داده‌های خام به دست آمده، دسته‌بندی و با استفاده از نرم‌افزارهای Excel و SPSS تجزیه و تحلیل شده است. برای تحلیل و سنجش میزان درستی پرسش‌های پرسش‌نامه و سنجش مناسب ابزار تحلیل، با استفاده از روش تحلیل قابلیت اطمینان، ضرایب آلفای تمامی پرسش‌ها محاسبه شده است. با توجه به مطالعات مشابهی همچون ضابطیان (۱۳۸۷)، بمانیان، رفیعیان و ضابطیان (۱۳۸۷)، الیاس‌زاده مقدم و ضابطیان (۱۳۸۷) در این پژوهش نیز براساس محاسبات انجام شده، ضرایب آلفای پرسش‌نامه، بیشتر از ۰/۶ است؛ بنابراین، ضرورتی برای حذف این پرسش‌ها وجود ندارد و تأیید شد که مدل عملیاتی طراحی شده برای سنجش حس ایمنی زنان، دقت و صحت مناسبی دارد. درنهایت، پس از جمع‌بندی نتایج تحلیلی مطالعات میدانی، پیشنهادهایی برای ارتقای حس ایمنی زنان براساس اثرگذارترین متغیرهای زمینه‌ای مطرح می‌شود تا رضایتمندی زنان از محدوده مطالعاتی افزایش یابد.

در بعد اجتماعی، شاخص‌های (۱) «نظارت و مراقبت از فضا» شامل متغیرهای مراقبت‌های طبیعی^۱ و مراقبت‌های کنترل‌شده و (۲) «دعوت‌شدگی به فضا» شامل متغیرهای تمایل به مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی و تمایل به مکث و توقف در فضا و (۳) «میزان تعامل‌پذیری افراد در فضا» شامل متغیرهای شبکه‌های گروهی زنان، آزادی‌های فردی زنان، راحتی و تمایل افراد در برقراری تعامل اجتماعی و در بعد عملکردی، شاخص «ترجیح میزان استفاده از فضا» شامل متغیرهای ترجیح نحوه استفاده از فضا، ترجیح انجام دادن نوع فعالیت در فضا و ترجیح استفاده از پارک، در صورت وجود فضای مشابه و در بعد محیط طبیعی، شاخص‌های (۱) «نحوه پیوستگی فضا با محیط اطراف» شامل متغیرهای ساختمان‌های مجاور، هم‌جواری فعالیت‌های مختلف اطراف پارک و دسترسی (۲) «مناسب‌سازی محیطی» شامل متغیرهای حس تمیزی فضا، نورپردازی و کف‌سازی محیط و (۳) «دسترسی به امکانات و تجهیزات محیطی» شامل متغیرهای فضای سبز و طبیعی؛ امکانات ورزشی، فرهنگی و تفریحی؛ تجهیزات و تأسیسات امدادی و ایمنی و تأسیسات عمومی و بهداشتی و خدمات خاص برای بانوان سنجیده می‌شود. گام اول در طراحی برنامه‌ای برای ایجاد فضایی امن برای زنان، توسعه پایگاهی اطلاعاتی است که اجبارها و چالش‌های پیش روی زنان را مشخص می‌کند تا بر عناصر مشخص شده تمرکز شود (Brady, 2005: 66) به نقل از بمانیان و همکاران، ۱۳۸۸: ۵۶؛ بنابراین، رویکرد مطالعاتی منتخب در این پژوهش بر مبنای استفاده از مشارکت مردمی و اعمال نظرهای مستقیم بانوان در عرصه برنامه‌ریزی افزایش رضایتمندی آنهاست. در مرحله بعد از فرایند تحلیل مفهوم با توجه به رویکرد مشارکتی مطرح‌شده، شاخص‌ها در قالب پرسش‌های مرتبط در پرسش‌نامه‌ای تنظیم شد. گفتنی است در تمام فرایند پژوهش، ارزیابی‌ها براساس نتایج پرسش‌نامه‌های توزیع‌شده در محدوده مطالعات میدانی انجام شده است. همچنین با استفاده از روش‌های همبستگی

¹ Natural Surveillance



نمودار ۲- مدل عملیاتی پژوهش مأخذ: نگارندگان و www.pps.org

Fig 2- Operational model of research (Source: Authors)

شناخت و تحلیل یافته‌ها

سنجش میزان حس ایمنی زنان

در این پژوهش، رضایتمندی زنان، تابعی از درک آنها از ایمنی فضاست؛ از این رو، برای محاسبه میزان حس امنیت زنان در محدوده مطالعاتی، داده‌ها با استفاده از روش آزمون مقایسه میانگین گروه‌های مستقل تحلیل شد. نتایج نشان داد میانگین

امتیاز حس امنیت محیط به صورت کلی، عددی معادل ۳،۹۴ است که اختلاف بسیار نزدیک آن به عدد ۳ (میانگین ارزشی تعیین شده) نشان می‌دهد میزان رضایتمندی زنان با توجه به ادراک آنها از امنیت محیط پارک را می‌توان در حد در خور توجهی ارزیابی کرد.

جدول ۱- میانگین حس ایمنی زنان

Table 1- Average of women's safety sense

خطای میانگین استاندارد	انحراف معیار استاندارد	میانگین حس ایمنی زنان
۰،۴۴۳۶	۰،۶۲۵۷۸	۳،۹۴

بررسی رابطه ابعاد سه گانه با یکدیگر در سنجش مفهوم حس ایمنی

در اینجا، ضریب همبستگی پیرسون برای یافتن رابطه ابعاد اجتماعی، عملکردی و محیط طبیعی به کار می‌رود و علاوه بر آن، سطح معناداری رابطه متغیرها محاسبه می‌شود. در روش پیرسون اگر سطح معناداری (sig) کمتر از ۰،۰۵ باشد، گفتنی است بین دو متغیر، رابطه معناداری وجود دارد؛ بنابراین، همه

ابعاد در سطح معناداری قرار دارند. همچنین براساس جدول شماره ۲، که شدت ابعاد سه گانه را به صورت دوجه دو نشان می‌دهد، شدت همبستگی ابعاد اجتماعی و عملکردی (۰،۳۳۱) و عملکردی و محیط طبیعی (۰،۲۷۰)، مستقیم و ضعیف است و همچنین شدت همبستگی بعد های اجتماعی و محیط طبیعی (۰،۴۵۱)، مستقیم و متوسط است.

جدول ۲- بررسی شدت رابطه ابعاد سه گانه مدل عملیاتی

Table 2- Investigating the intensity of the relationship between three dimensions of operational model

		اجتماعی	عملکردی	محیط طبیعی
اجتماعی	Pearson	۱	۰،۳۳۱**	۰،۴۵۱**
	Sig		،۰۰۰	،۰۰۰
عملکردی	Pearson	۰،۳۳۱**	۱	۰،۲۷۰**
	Sig	،۰۰۰		،۰۰۱
محیط طبیعی	Pearson	۰،۴۵۱**	۰،۲۷۰**	۱
	Sig	،۰۰۰	،۰۰۱	

** نشان دهنده شدت در سطح ۰،۹۹ است.

با استفاده از روش تحلیل رگرسیون چندمتغیره و ضرایب بتا، که ضرایبی استاندارد شده است و اهمیت هر یک از آنها را نشان می‌دهد، رتبه‌بندی شده‌اند.

سنجش شاخص‌های بعد اجتماعی مؤثر بر حس ایمنی این بعد با استفاده از سه شاخص نظارت و مراقبت از فضا، دعوت شدگی به فضا و میزان تعامل پذیری افراد در فضا سنجیده شد. در اینجا، مطابق جدول شماره ۳ این شاخص‌ها

جدول ۳- رتبه‌بندی شاخص‌های بعد اجتماعی

Table 3- Ranking of the social dimension indexes

	ضرایب استاندارد شده		ضرایب استاندارد شده		Sig	اولویت‌بندی
	B	Std Error	Beta	T		
Constant	۰,۲۱۷	۰,۱۵۹		۱,۳۶۴	۰,۱۷۵	
نظارت و مراقبت از فضا	۰,۱۸۳	۰,۰۲۷	۰,۳۳۱	۶,۷۷۸	۰,۰۰۰	۳
دعوت‌شدگی به فضا	۰,۳۴۷	۰,۰۴۲	۰,۳۸۹	۸,۲۰۸	۰,۰۰۰	۲
میزان تعامل‌پذیری افراد در فضا	۰,۲۹۴	۰,۰۳۷	۰,۴۰۳	۷,۸۹۸	۰,۰۰۰	۱

همچون ورزش صبحگاهی و غیره از پارک بوستان مادران است. ضریب تعیین شاخص‌های سنجیده‌شده در بعد اجتماعی، مقدار آر دو (R^2) برابر با ۰,۸۶ است که نشان می‌دهد تحلیل ۸۶ درصد تغییرات واریانس با بعد اجتماعی و ۱۴ درصد باقی‌مانده با سایر متغیرها تبیین می‌شود.

۴.۵. سنجش شاخص‌های بعد عملکردی مؤثر بر حس ایمنی

بعد عملکردی، شاخص ترجیح استفاده از فضا را دارد. مطابق جدول شماره ۴، این شاخص با بعد عملکردی، رابطه معناداری دارد؛ زیرا sig آن کمتر از ۰,۰۵ است.

همانگونه که در جدول شماره ۳ مشاهده می‌شود، همه شاخص‌ها با بعد اجتماعی، رابطه معناداری دارند؛ زیرا sig کمتر از ۰,۰۵ دارند. همچنین براساس اولویت شاخص‌ها به ترتیب اهمیت تأثیرگذاری شان در ستون انتهایی جدول، شاخص میزان تعامل‌پذیری افراد در فضا، که بیشترین درجه تأثیر را دارد (بتای ۰,۴۰۳)، شامل متغیرهای شبکه‌های گروهی زنان، راحتی و تمایل به برقراری تعامل اجتماعی و آزادی‌های فردی زنان می‌شود و نتایج تحلیل‌های آماری نشان می‌دهد در این شاخص نیز متغیر شبکه‌های گروهی زنان، بیشترین تأثیرگذاری را داشته است (با مقدار بتای برابر با ۰,۵۲۷)؛ زیرا براساس تحلیل‌های انجام‌شده، محدوده مدنظر از حیث درجه ارتباطات گروهی در سطح بالایی قرار دارد (۴,۰۸) که به علت استفاده زیاد زنان به صورت گروهی در قالب فعالیت‌هایی

جدول ۴- رتبه‌بندی شاخص‌های بعد عملکردی

Table 4- Ranking of the functional dimension indexes

	ضرایب استاندارد شده		ضرایب استاندارد شده		Sig
	B	Std Error	Beta	T	
Constant	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰		۰	۰
ترجیح میزان استفاده از فضا	۱,۰۰۰	۰,۰۰۰	۱,۰۰۰	۰	۰

فضای مشابه با توجه به مقدار بتای آن (۰,۶۹۱) بیشترین تأثیرگذاری را دارد که براساس دیدگاه کاربران پارک مطالعاتی با توجه به محدودیت‌های اصلی این فضا (کمبود امکانات فرهنگی، وجود وسایل ورزشی نیاز به تعمیر و غیره) در سطح متوسطی ارزیابی شده است (۳,۵۳)؛ زیرا زمانی که زنان ترجیح می‌دهند از پارک بوستان مادران در مقایسه با فضاهای

این شاخص، سه متغیر ترجیح نحوه استفاده از فضا، ترجیح استفاده از پارک در صورت وجود فضای مشابه و ترجیح انجام دادن نوع فعالیت در فضا که رابطه معناداری با شاخص ترجیح میزان استفاده از فضا دارد (sig کمتر از ۰,۰۵). همچنین براساس رتبه‌بندی این متغیرها در جدول شماره ۵، متغیر ترجیح استفاده از پارک در صورت وجود

مشابه آن، به میزان بیشتری این محیط را برای استفاده خود انتخاب کنند، درحقیقت، امنیت بیشتری را از آن درک کرده‌اند.

جدول ۵- رتبه‌بندی متغیرهای شاخص ترجیح میزان استفاده از فضا

Table 5- Ranking of the variables of space usage index

اولویت‌بندی	Sig	T	ضرایب استاندارد شده	
			Beta	Std Error
			B	Std Error
	۰,۳۵۵	-۰,۹۲۷	-۰,۱۴۴	۰,۱۵۶
۲	۰,۰۰۰	۹,۸۷۷	۰,۲۹۹	۰,۰۳۱
۱	۰,۰۰۰	۲۲,۹۴۳	۰,۴۳۹	۰,۰۲۱
۳	۰,۰۰۰	۸,۱۷۳	۰,۲۸۷	۰,۰۳۵

این بعد، شاخص‌های نحوه پیوستگی فضا با محیط اطراف، مناسب‌سازی محیطی و دسترسی به امکانات و تجهیزات محیطی دارد. مطابق جدول شماره ۶ این شاخص‌ها رتبه‌بندی شده‌اند. برای این منظور، از روش تحلیل رگرسیون چندمتغیره و ضرایب بتا استفاده شد تا اهمیت هر یک از شاخص‌ها نشان داده شود.

ضریب تعیین شاخص ترجیح میزان استفاده از فضا، مقدار آر دو (R^2) برابر با ۰,۸۵ است که نشان می‌دهد تحلیل ۸۵ درصد تغییرات واریانس با بعد عملکردی و ۱۵ درصد باقی‌مانده با متغیرهای دیگر تبیین می‌شود.

۵.۵. سنجش شاخص‌های بعد محیط طبیعی مؤثر بر

حس ایمنی

جدول ۶- رتبه‌بندی شاخص‌های بعد محیط طبیعی

Table 6- Ranking of the natural environmental dimension indexes

اولویت‌بندی	Sig	t	ضرایب استاندارد شده	
			Beta	Std Error
	۰,۸۳	-۰,۲۱۶	-۰,۰۳۱	۰,۱۴۳
۳	۰,۰۰۰	۵,۸۷۶	۰,۲۰۰	۰,۰۳۴
۲	۰,۰۰۰	۱۰,۰۹۹	۰,۳۱۵	۰,۰۳۱
۱	۰,۰۰۰	۱۴,۳۱۶	۰,۵۱۸	۰,۰۳۶

نحوه پخش اینگونه تأسیسات موجود در پارک (مبلمان، سرویس‌های بهداشتی، آبخوری‌ها و...) برطرف شود، درک زنان از امنیت این پارک نیز افزایش می‌یابد. شاخص نحوه پیوستگی فضا با محیط اطراف با مقدار بتای ۰,۲۱۷ کمترین تأثیرگذاری و متغیر دسترسی با بتای برابر با ۰,۵۴۵، بیشترین تأثیرگذاری را دارد. با توجه به مقدار این متغیر (۳,۹۰) گفتنی است دسترسی زنانی که محل سکونت‌شان در نزدیکی پارک است، در سطح مناسبی قرار دارد؛ حال آنکه زنان در سایر محلات، دسترسی زیادی به این فضا ندارند. ضریب تعیین

همانگونه که در این جدول مشاهده می‌شود، هر یک از شاخص‌ها با بعد محیطی، رابطه معناداری دارند؛ زیرا Sig کمتر از ۰,۰۵ دارند. همچنین براساس اولویت شاخص‌ها به ترتیب اهمیت تأثیرگذاری‌شان در ستون انتهایی جدول، با توجه به میزان بتای شاخص دسترسی به امکانات و تجهیزات محیطی، اهمیت نسبتاً زیادی دارد (۰,۵۳۶) که تأثیرگذارترین متغیر آن، تأسیسات عمومی و بهداشتی و خدمات خاص برای بانوان با بتای ۰,۲۹۹ نشان می‌دهد اگر کم‌وکاستی‌های محیط برای خدمات رسانی خاص برای بانوان با توجه به کیفیت و

و میزان حس ایمنی در سطح اطمینان مطلوبی است (sig بیشتر از ۰,۰۵)، ضرایب به دست آمده، نشان دهنده کاهش نامحسوس احساس امنیت با توجه به متغیرهای سابقه سکونت در محل زندگی شان و سن است و افزایش نسبتاً نامحسوس حس امنیت زنان با توجه به پارامترهای میزان تحصیلات و نوع شغل است.

شاخص های سنجیده شده در بعد محیط طبیعی، مقدار آر دو (F^2) برابر با ۰,۸۵ است که نشان می دهد تحلیل ۸۵ درصد تغییرات واریانس با این بعد و ۱۵ درصد باقی مانده با سایر متغیرها تبیین می شود.

۵.۷. رابطه متغیرهای مداخله گر فردی و حس ایمنی زنان

مطابق جدول شماره ۷، اگرچه از نظر آماری، صرفاً رابطه به دست آمده از متغیرهای سابقه سکونت در محل زندگی شان

جدول ۷- رابطه پارامترهای مداخله گر فردی و متغیر حس ایمنی زنان

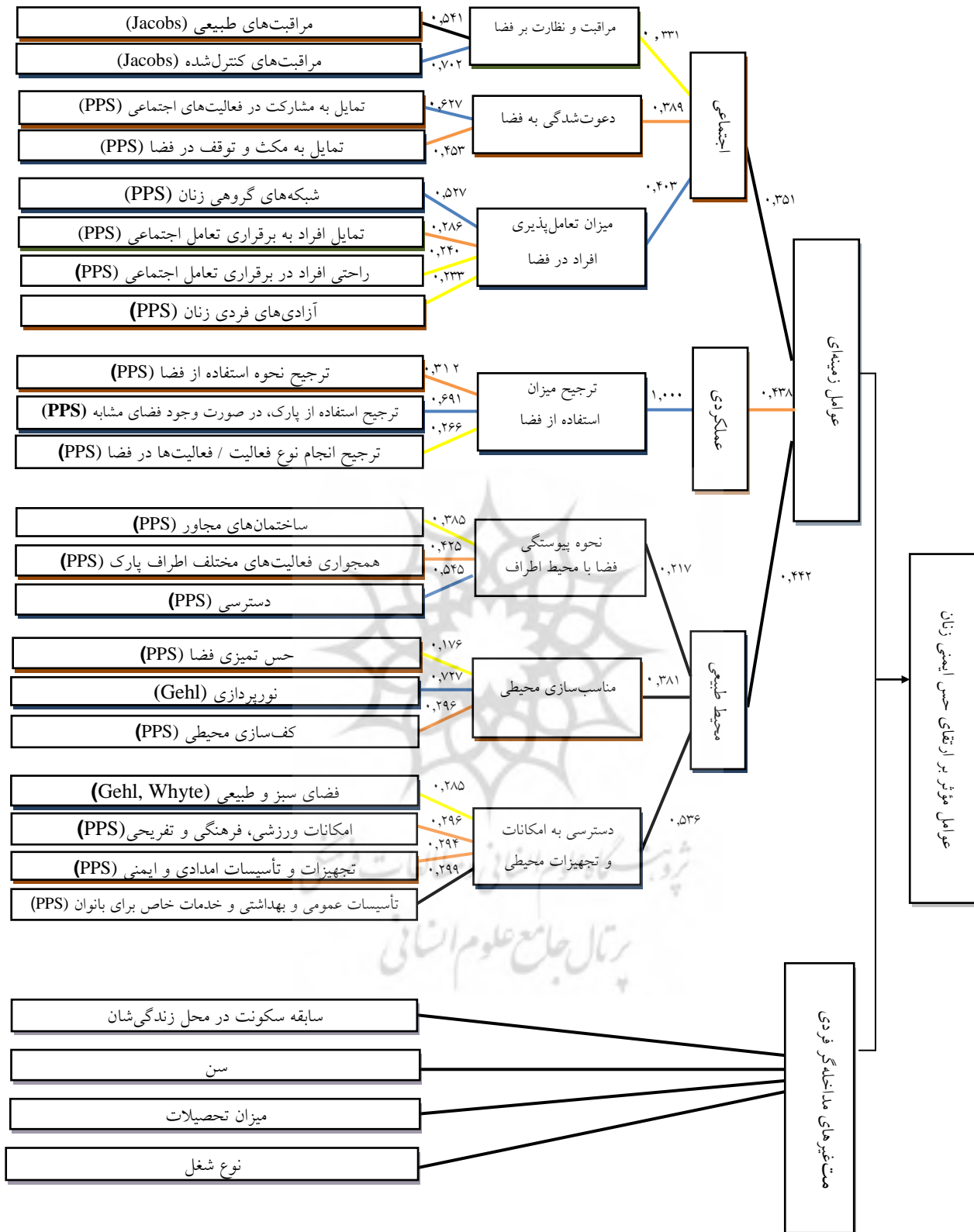
Table 7-The Relationship between individual intervention parametres and women's safety sense variable

Sig	Value	ضریب	متغیر مستقل
۰,۰۴۴	- ۰,۱۷۴	Spearman Correlation	سابقه سکونت در محل زندگی شان
۰,۵۳۵	- ۰,۰۵۴	Spearman Correlation	سن
۰,۲۸۶	۱۴,۲۳۴	Chi-Square	میزان تحصیلات
	۰,۱۸۷	Cramer's V	
۰,۰۹۳	۱۸,۸۱۰	Chi-Square	نوع شغل
	۰,۳۷۶	Cramer's V	

برای کاربران آن تا حد زیادی افزایش می یابد. در درجه دوم اهمیت، متغیر مراقبت های کنترل شده قرار می گیرد (با بتای ۰,۷۰۲)؛ زیرا از نظر زنان، اجرای سازوکارهای کنترل گرا (وجود نگاهبانان زن در قسمت های مختلف پارک، نصب دوربین های مدار بسته در اطراف آن و...) سبب می شود حضور افراد مزاحم و بلا تکلیف در فضا کنترل شود و امنیت آنها نیز به طور فزاینده ای افزایش می یابد. سومین متغیر تأثیرگذار، متغیر تمایل به مشارکت در فعالیت های اجتماعی (با مقدار بتای ۰,۶۲۷) است؛ زیرا اگر زنان فضای پارک را بیشتر مشارکت پذیرتر حس کنند، احساس امنیت آنان افزایش می یابد. «در نهایت، متغیر حس تمیزی فضا با توجه به مقدار بتای آن، (۰,۱۷۶)، کمترین تأثیرگذاری را بر ارتقای حس ایمنی زنان دارد».

گفتنی است در این نمودار، برحسب مقادیر بتای کلیه مؤلفه ها از بیشترین به کمترین، رنگ آبی نشان دهنده اولویت اول/ نوع اول، نارنجی یعنی اولویت دوم/ نوع دوم و زرد اولویت سوم/ نوع سوم است.

در نمودار شماره ۳، کلیه ابعاد، شاخص ها و متغیرهای مرتبط با مفهوم حس ایمنی زنان در مدل عملیاتی، با روش تحلیل رگرسیون چندمتغیره و مقادیر ضرایب بتای آنها رتبه بندی شده است تا افزایش رضایتمندی زنان با به کارگیری تأثیرگذارترین متغیرهای زمینه ای مؤثر در ارتقای حس ایمنی این گروه خاص در محدوده مطالعاتی، پارک بوستان مادران به عنوان یک فضای عمومی انحصاری برای این گروه، به دست آید. تأثیرگذارترین بُعد در ارتقای حس ایمنی زنان برحسب مقادیر بتای آنها به ترتیب عبارتند از: محیط طبیعی (۰,۴۴۲)، عملکردی (۰,۴۳۸) و اجتماعی (۰,۳۵۱). با توجه به اختصاص یافتن بیشترین ضریب تأثیرگذاری به بعد محیط طبیعی، همسو با افزایش درک زنان از ایمنی پارک مطالعاتی، توجه به عناصر و عوامل محیطی و کالبدی، اهمیت و اولویت خاصی دارد. نکته مهم این است که تأثیرگذارترین متغیر، نورپردازی (با مقدار بتای ۰,۷۲۷) است؛ زیرا با بهبود سیستم روشنایی فضای پارک در قسمت های مختلف، ورودی و آیتم های گوناگون آن (مبلمان، درختان و...)، امنیت محیط



نمودار ۳- رتبه‌بندی ابعاد، شاخص‌ها و متغیرهای مرتبط با حس ایمنی زنان با تأکید بر عوامل زمینه‌ای مأخذ: نگارندگان
Fig 3- Ranking dimensions, indexes and variables related to women's safety sense with emphasis on contextual factors (Source: Authors)

بحث و نتیجه

با توجه به آنکه زنان، نیمی از جمعیت جهان را تشکیل می‌دهند و براساس آسیب‌پذیری ویژه زنان در مواجهه با ناامنی و توجه خاص به نیازهای آنها، برنامه ریزی برای ارتقای امنیت زنان در طراحی فضاهای عمومی شهری، اهمیت فراوانی دارد. بر این اساس، برنامه‌ریزی، طراحی و ساخت فضاهای عمومی انحصاری برای استفاده این گروه خاص در کلان‌شهرهای ایران و شهرهای جدید، در دستور کار مدیران و مقامات شهری قرار گرفت. از نمودهای عینی چنین رویکردی در تولید فضا می‌توان به پارک‌های بانوان اشاره کرد؛ سیاستی که در عین فراهم کردن فرصت‌هایی برای حضور و فعالیت راحت تر زنان در فضای شهری، پیامدهای منفی نیز به دنبال دارد؛ از جمله محدودیت زمانی برای این پارک‌ها که سبب شده است زنان شاغل نتوانند به‌درستی از آن استفاده کنند و ممکن است به کم‌شدن حضور زنان در دیگر فضاهای عمومی نیز منجر شود (معززی، ۱۳۹۶: ۷۶ و ۸۰). امنیت درک‌شده از یک فضا، از عوامل زمینه‌ای و خصوصیات و ویژگی‌های فردی کاربران آن تأثیر می‌پذیرد. در این پژوهش، پارک بوستان مادران در شهر جدید اندیشه واقع در محله فاز ۴، به‌عنوان تنها پارک مختص بانوان با عملکرد فرامنطقه‌ای در این محدوده، برای نمونه مطالعات میدانی انتخاب شد و مدل عملیاتی طراحی شده براساس ابعاد، شاخص‌ها و متغیرهای اصلی پژوهش با مشارکت مستقیم زنان به سنجش گذاشته شد تا میزان اثرگذاری مؤلفه‌های زمینه‌ای بر ارتقای حس ایمنی زنان و به تبع آن، افزایش رضایتمندی آنان از پارک بانوان به دست آید. میانگین میزان ایمنی درک‌شده از فضای مطالعاتی از نظر زنان در سطح نسبتاً بالایی قرار دارد (میانگین ۳٫۹۴) که براساس بررسی نتایج آزمون t، نشان‌دهنده زیاده‌بودن میزان استفاده گروهی (۴٫۱۷) و حضور گروه‌های زنان (۴٫۰۸)، وجود آزادی‌های فردی مختص بانوان (۴٫۰۶) و همچنین برخورداری مناسب این محیط از فضای سبز (۴٫۲۸) است.

درنهایت، مهم‌ترین شاخص‌ها و متغیرهای ابعاد اجتماعی، عملکردی و محیط طبیعی (براساس آزمون بتای اولویت بندی شاخص‌ها در هر بعد) در این مقاله مرور شد و نتایج نشان داد که براساس تحلیل بعد اجتماعی، در بین شاخص‌های سنجیده‌شده، شاخص میزان تعامل پذیری افراد در فضا، بیشترین درجه اهمیت را دارد که در بین متغیرهای این شاخص، شبکه‌های گروهی زنان (با بتای ۰٫۵۴۵) مهم‌ترین عامل ارتقای حس ایمنی زنان در این مکان است که با توجه به ارتباط آن با مقوله وجود استفاده گروهی و ارتباطات میان‌گروهی زنان در مبحث کیفیت مکانی PPS گفتنی است افزایش ارتباطات گروهی زنان در یک فضا، ضمن آنکه سبب برقراری تعاملات اجتماعی و راحتی زنان در ایجاد ارتباطات با یکدیگر می‌شود، با بروز و پرورش انواع مختلف فعالیت‌های اجتماعی، بستر و شرایط لازم برای افزایش تمایل افراد به مشارکت فراهم می‌شود؛ بنابراین، اگر زنان، فضا را تعامل‌پذیرتر درک کنند، به دنبال آن، با ایمن‌تر حس کردن فضا، رضایت آنها نیز افزایش می‌یابد. در بعد عملکردی، از میان متغیرهای شاخص ترجیح میزان استفاده از فضا، متغیر ترجیح استفاده از فضا، در صورت وجود فضای مشابه (با بتای ۰٫۶۵۹)، بیشترین تأثیرگذاری را دارد؛ زیرا زمانی که زنان با ارتقای درک آنان از امنیت محیط پارک ترجیح می‌دهند از فضای پارک، با وجود فضاهای مشابه با آن از نظر امکانات و... به میزان بیشتری استفاده کنند، درحقیقت، به تبع آن، رضایتمندی آنها نیز افزایش یافته است. متغیر ترجیح نحوه استفاده از فضا (با بتای ۰٫۳۱۱) در مرتبه دوم اهمیت قرار دارد؛ زیرا زنان با افزایش امنیت فضا و ارتباطات گروهی، فضا را برای استفاده گروهی و انجام دادن فعالیت‌های دسته‌جمعی، امن‌تر احساس می‌کنند و بیشتر ترجیح می‌دهند از محیط به‌صورت گروهی استفاده کنند که این نتیجه در همسویی با پژوهش گلی و همکاران (۱۳۹۴) قرار می‌گیرد؛ بدین صورت که زنانی که با سه نفر همراه به پارک می‌روند،

بیشترین میزان احساس امنیت را دارند. در بعد محیط طبیعی، شاخص دسترسی به امکانات و تجهیزات محیطی به‌طور درخور توجهی، اهمیت بیشتری را نسبت به دو شاخص مناسب‌سازی محیطی و نحوه پیوستگی با محیط اطراف دارد که تأثیرگذارترین متغیر در این شاخص، تأسیسات عمومی و بهداشتی و خدمات خاص برای بانوان (بتای ۰,۲۹۹) است که براساس دیدگاه کاربران پارک، با برطرف‌شدن کیفیت و دسترسی نامناسب و گاهی، ترکیب نامطلوب تأسیسات عمومی (مبلمان و...) و بهداشتی (سرویس‌های بهداشتی، آبخوری‌ها و...) با سایر عناصر کالبدی، محدودیت‌های این محیط نیز برای ارائه خدمات رسانی خاص برای بانوان نیز کاهش می‌یابد که در نتیجه، رضایتمندی زنان از استفاده از پارک با ارتقای درک امنیت‌شان از این فضا نیز افزایش می‌یابد که این نتیجه در همسویی با نظریات افرادی چون جیکوبز، الیزابت وود و اسکار نیومن قرار می‌گیرد که معتقدند

خصوصیات و ویژگی‌های مکان می‌تواند در پیش‌بینی میزان ناامنی مؤثر باشد. به‌طور کلی، تنظیمات فضایی و کالبدی می‌تواند مانع یا زمینه‌ساز یک سری پدیده‌های اجتماعی باشد (گلی و همکاران، ۱۳۹۰). براساس PPS نیز باید در یک مکان، مکان‌های کافی برای نشستن به‌طور مناسب و با تعداد کافی در فضا تعیین موقعیت شده باشد.

افزایش یا کاهش میزان احساس امنیت زنان، از متغیرهای مداخله‌گر فردی متأثر نیست و در سایر پژوهش‌های داخلی از جمله گلی (۱۳۹۰)، مدیری (۱۳۸۵)، صادقی فسایی و میرحسینی (۱۳۸۸) نیز نتایج مشابهی به دست آمده است.

با شناسایی تأثیرگذاری مؤلفه‌های مرتبط با عوامل زمینه‌ای مؤثر بر ارتقای ایمنی، پیشنهادهای کاربردی متأثر از زمینه براساس متغیرهای نوع اول و دوم، برای افزایش رضایتمندی زنان در محدوده مطالعاتی در جدول ذیل آورده شده است:

جدول ۸- پیشنهاد‌های پژوهشی در حوزه‌های مختلف (مأخذ: نگارندگان)
Table 8- Research Suggestions in Different fields (Source: Authors)

اجتماعی	
میزان تعامل پذیری افراد در فضا	افزایش رونق اجتماعی فضا با در نظر گرفتن برنامه‌ها و فعالیت‌های گروهی و دسته‌جمعی برای زنان و به تبع آن، افزایش تعاملات فردی و گروهی و ارتقای مشارکت آنها در طرح‌های مربوط به پارک. جلوگیری از مجزاشدن فضای پارک با دو کارکرده شدن آن (استفاده خانوادگی در شب). افزایش کاربری‌ها با عملکرد فرهنگی در فضای داخلی پارک.
دعوت‌شدگی به فضا	در نظر گرفتن سازوکاری شفاف در روند تهیه و اجرای برنامه‌ها و طرح‌های شهری برای ارتقای کیفیت و امنیت ذهنی فضای پارک و مشارکت‌پذیری زنان. ایجاد فضایی جذاب برای توقف و عبوری بودن فضا. جلوگیری از حضور افراد بلا تکلیف و ایجاد پتانسیل‌های جرم در فضا.
مراقبت و نظارت بر فضا	ایجاد احساس در کنترل بودن محیط و مراقبت از فضا با نصب دوربین‌های مدار بسته (یا حتی ماکت آنها) و اعلام و تبلیغ وجود آن، همچنین وجود نگهبان‌های زن در قسمت‌های مختلف پارک. استفاده از نظارت طبیعی فعال با ایجاد نماهای فعال پس از تاریکی هوا. در نظر گرفتن کیوسک‌های مطبوعاتی.
ترجیح میزان استفاده از فضا	عملکردی افزودن و اختصاص امتیازها و ویژگی‌های خاص، منحصر به فرد و قابل رقابت به فضای پارک بوستان مادران. در نظر گرفتن برنامه‌ها و فعالیت‌ها، مسابقه‌ها در زمینه‌های آموزشی، فرهنگی، ورزشی و هنری برای افزایش ارتباطات میان گروهی زنان استفاده‌کننده از پارک مطالعاتی.
دسترسی به امکانات و تجهیزات محیطی	محیط طبیعی افزایش دسترسی و سهولت استفاده زنان از کلیه تأسیسات عمومی و بهداشتی فضا (آبخوری‌ها، نیمکت‌ها و...) با ایجاد و توزیع مناسب آنها در قسمت‌های مختلف پارک. بهبود کیفیت و ارتقای راحتی مبلمان پارک برای استفاده راحت‌تر کاربران. ایجاد مسیرهای مشوق دوچرخه و پیاده‌روی برای افزایش تمایل و تشویق زنان به دوچرخه‌سواری و پیاده‌روی. افزایش امکانات تفریحی و فرهنگی متناسب با نیازهای زنان و کودکان. افزایش تعداد وسایل ورزشی و تعمیر وسایل ورزشی نیاز به تعمیر. قراردادن امکانات امداد برای القای حس امنیت به کاربران پارک. اتخاذ تدابیری برای افزایش دسترسی به امداد؛ نظیر افزودن بر تعداد تلفن‌های عمومی محدوده مطالعاتی و تجهیز کردن آنها به کد و دکمه امداد فوری.
مناسب‌سازی محیطی	ارتقای نورپردازی پارک و معابر اطراف آن به گونه‌ای که ایجاد سایه و خیرگی نکند با تغییر زاویه چراغ‌های روشنایی. استفاده ترکیبی و مناسب از نورپردازی با اجزا و عناصر فضای کالبدی همچون فضای سبز و مبلمان پارک. هم‌سطح کردن سطوح با استفاده از رمپ‌ها تا حد امکان برای افزایش ایمنی پیاده‌روی و تردد زنان با نیازهای خاص (زنان با چرخ خرید و کالسکه، سالمندان، معلولان و...). یکدست کردن کف‌سازی‌ها و هموار کردن آن.
نحوه پیوستگی فضا با محیط اطراف	افزایش کمیت و کیفیت سیستم حمل‌ونقل عمومی. اتخاذ تدابیر جداسازی حرکت سواره و پیاده. ارتقای امنیت ذهنی فضاهای پیاده. استفاده از سیاست کاربری‌های مختلط برای ارتقای امنیت فضای داخلی و اطراف پارک (به‌ویژه در شب و هنگام تاریک شدن هوا).

تشکر و قدردانی

از نهادهای «شرکت عمران شهر جدید اندیشه» و «شرکت عمران مادر تخصصی شهرهای جدید» برای حمایت مالی و معنوی خود از این پایان‌نامه، نهایت سپاس را دارم.

منابع

- انجمن شهرسازی آمریکا، مکان‌ها و مکان‌سازی، استانداردهای برنامه‌ریزی و طراحی شهری. (۱۳۸۷). جلد چهارم. ترجمه: اعتماد، گ. بهزادفر، م. و صالحی میلانی، س. تهران: انتشارات جامعه مهندسان مشاور ایران.
- الیاس‌زاده مقدم، س.ن. و ضابطیان، ا. (۱۳۸۹). «بررسی شاخص‌های برنامه‌ریزی شهری مؤثر در ارتقای امنیت زنان در فضاهای عمومی با رویکرد مشارکتی (نمونه موردی: بخش مرکزی شهر تهران)». نشریه هنرهای زیبا - معماری و شهرسازی، د ۲، ش ۴۴، ص ۴۳ - ۶۵.
- ایزدی، م. و حقی، م. (۱۳۹۴). «ارتقای احساس امنیت در فضاهای عمومی با بهره‌گیری از طراحی شهری، نمونه مطالعه: میدان امام شهر همدان». نشریه هنرهای زیبا - معماری و شهرسازی، د ۲۰، ش ۵، ص ۵-۱۲.
- بمانیان، م.؛ رفیعیان، م. و ضابطیان، ا. (۱۳۸۷). «امنیت تردد زنان در فضاهای شهری و سنجش مشارکتی آنها در بخش مرکزی شهر تهران». مجله علمی - پژوهشی تحقیقات زنان، د ۲، ش ۴، ص ۳۹-۵۶.
- _____ (۱۳۸۸). «سنجش عوامل مؤثر بر ارتقای امنیت زنان در محیط‌های شهری (مورد: محدوده اطراف پارک شهر تهران)». پژوهش زنان، د ۷، ش ۴۳، ص ۴۹-۶۷.
- حاکمی، غ. (۱۳۷۸). روش تحقیق رویکردی به پایان‌نامه‌نویسی. تهران: انتشارات مرکز تحقیقات علمی کشور.
- زنجانی‌زاده اعزازی، ه. (۱۳۸۰). «زنان و امنیت شهری». مجله

تخصصی زبان و ادبیات دانشکده ادبیات و علوم انسانی مشهد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، د ۳۴، ش ۳-۴، ص ۶۰۳-۶۲۶.

رشیدپور، ن. و سعیدی رضوانی، ن. (۱۳۹۴). «مقایسه تطبیقی عوامل مؤثر بر موفقیت فضاهای عمومی (خیابان و پارک) در ذهن و رفتار شهروندان آنکارا و تهران با تأکید بر نقش نظام برنامه‌ریزی فضای عمومی در شهرهای مذکور». فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات شهری، د ۵، ش ۴، ص ۵-۱۸.

رضایی، م. (۱۳۹۱). «مطالعه جامعه‌شناختی احساس امنیت زنان در فضاهای عمومی: مطالعه موردی: خیابان پاسداران شهر سنج». چکیده اولین همایش ملی علمی و پژوهشی زنان و زندگی شهری، تهران، شهرداری تهران.

رفیعیان، م. و خدایی، ز. (۱۳۸۸). «بررسی شاخص‌ها و معیارهای مؤثر بر رضایتمندی شهروندان از فضاهای عمومی شهری». فصلنامه راهبرد، د ۱۸، ش ۵۳، ص ۲۲۷-۲۴۸.

رفیعیان، م.؛ عسگری، ع. و عسگری‌زاده، ز. (۱۳۸۸). «رضایتمندی شهروندان از محیط‌های سکونتی شهری». علوم محیطی، د ۷، ش ۱، ص ۵۷-۶۷.

سیفایی، م. (۱۳۸۴). مطلوبیت‌سنجی استفاده از فضاهای عمومی با تأکید بر برنامه‌ریزی مشارکتی. تهران: پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده هنر و معماری.

شجاعی، د. و پرتوی، پ. (۱۳۹۴). «عوامل مؤثر بر ایجاد و ارتقای اجتماع‌پذیری در فضاهای عمومی با مقیاس‌های مختلف شهر تهران (نمونه موردی: فضاهای عمومی دو محله و یک ناحیه در شهر تهران)». باغ نظر، د ۱۲، ش ۳۴، ص ۹۳-۱۰۸.

شیخی، س. (۱۳۹۱). بازطراحی محیط و منظر پارک‌های شهری به جهت ارتقای امنیت و کاهش آسیب‌های

- مدیری، آ. (۱۳۸۵). «جرم، خشونت و احساس امنیت در فضاهای عمومی شهر». فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، د ۶، ش ۲۲، ص ۱۱ - ۲۸.
- معززی، ا. (۱۳۹۶). «پارک‌های بانوان، فضاهای عمومی تک‌جنسیتی؛ فرصت یا تهدید؟». شهر، زندگی، زیبایی - ویژه‌نامه شهر و جنسیت، د ۲، ش ۳، ص ۷۴-۸۱.
- مهدی، ع؛ پوراحمد، ا. و مهدیان بهمنمیری، م. (۱۳۹۲). «بررسی و سنجش سطح امنیت پارک‌های شهری در منطقه ۲ شهر قم». پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی، د ۲، ش ۱، ص ۱-۲۴.
- هاشمی تیله‌نویی، م؛ میرغلامی، م. و رفیعیان، م. (۱۳۹۱). «سنجش رضایتمندی زنان از پارک‌های بانوان (مطالعه موردی: پارک‌های بانوان شهر تبریز)». هویت شهر، د ۸، ش ۱۹، ص ۴۹-۶۲.
- Bra. (2014). *The Swedish Crime Survey 2014: Concerning exposure to crime, insecurity and confidence*. English summary of Bra report, 2015.
- Brands, J., Schwanen, T., and Aalsat, I.V. (2015) Fear of crime and effective ambiguities in ambiguities in the night-time economy. *Urban Studies*, 52(3), 439-455.
- Francis, J., Giles-Corti, B., Wood, L. and Knuiiman, M. (2012). Creating sense of commuinity: The role of public space. *Journal of Environmental Psychology*, 32(4), 401-409.
- Gau, J., Carasro, N. and Branson, R. (2014) Revisiting broken window theory: A test of the medication impact of social mechanisms on the disorder fear relationships. *Journal of Criminal Justice*, 42, 579-588.
- Maruthaveeran, S. and Konijendijk van den Bosch, C.C. (2014). A Socio-ecological exploration of fear of crime in urban green spaces - A Systematic review. *Urban Forestry and Urban Design*, 13, 1-18.
- Maruthaveeran, S. and Konijendijk van den Bosch, C.C. (2015). Fear of crime in urban parks? What the residents of Kuala lampur have to say?. *Urban Forestry and Urban Design*, 14(3), 702-713.
- Mehta, V. (2014). Evaluating public space. *Journal of Urban Design*, 19(1), 53-88.
- Memela, S. and Maharaj, B. (2018) *Refugees, violence* فردی و اجتماعی (مطالعه موردی: پارک لاله تهران). تهران: پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران، دانشکده محیط زیست.
- صادقی فسایی، س. و میرحسینی، ز. (۱۳۸۸). «تحلیل جامعه‌شناختی ترس از جرم در فضاهای شهری». فصلنامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی، د ۱۷، ش ۳۶، ص ۵۷-۶۷.
- ضابطیان، ا. (۱۳۸۷). «شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر بر ارتقای امنیت زنان در محیط شهری، نمونه مورد مطالعه: محدوده جنوبی خیابان امام خمینی، حد فاصل خیابان ناصرخسرو تا وحدت اسلامی. تهران: پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده هنر و معماری.
- طالب، م. (۱۳۷۰). «چگونگی انجام مطالعات اجتماعی. تهران: انتشارات امیرکبیر.
- فرهودیان، ن. (۱۳۹۴). «بررسی امنیت محیطی در پارک‌های بانوان بر پایه رویکرد CPTED (مطالعه موردی: پارک آنا تبریز)». اولین کنفرانس بشر، معماری، مهندسی مدنی و شهر، تبریز، مرکز مطالعات راهبردی معماری و شهرسازی.
- گلی، ع. (۱۳۹۰). «زنان و امنیت در فضاهای عمومی شهری (مطالعه موردی: پارک آزادی شیراز)». جامعه‌شناسی تاریخی، د ۳، ش ۲، ص ۱۴۳-۱۶۵.
- گلی، ع؛ زادولی خواجه، ش. و زادولی خواجه، ف. (۱۳۹۲). «ارزیابی نگرش جنسیتی در طراحی فضاهای شهری (مطالعه موردی: پارک بانوان شمس تبریز)». زن در توسعه و سیاست، د ۱۱، ش ۲، ص ۱۷۱-۱۸۸.
- گلی، ع؛ قاسم‌زاده، ب. و رمضان مقدم واجاری، ی. (۱۳۹۴). «عوامل مؤثر در احساس امنیت اجتماعی زنان در فضاهای عمومی شهری (مطالعه موردی: پارک ائل گلی تبریز)». مطالعات راهبردی زنان، د ۱۸، ش ۶۹، ص ۹۷-۱۳۶.

- and gender: the case of women in the Albert Park area in Durban, South Africa*. 29(4): 429-443. Retrieved from Available on <https://doi.org/10.1007/s12132-018-9356-1>.
- Ruijsboek, A., Droomers, M., Groenewegen, P.P., Hardyns, W. and Stronks, K. (2015). Social safety, self-rated general health and physical activity: Changes in area crime, area safety feelings and the role of social cohesion. *Health and Place*, 31, 39-45.
- Viswanath, K., Seth, S. and Mehra, R. (2015). *How Safe is Your City? Safety Audit Report of 8 Cities*. New Dehli: Report Published by Safetipin.
- Turkseven Dogrusoy, I. and Zengel, R. (2017). Analysis of perceived safety in urban parks, a fiels study in buykpark and hasanaga park. *METU JFA*, 34(1), 63-84.
- Whitzman, C. (2008). *The Handbook of Community Safety, Gender and Violence Prevention Practical Planning Tools*. London: Earthscan Publication.
- Wilbur, J., Chandler, P., Dancy, B., Choi, J. and Plonczynski, D. (2002). Environmental, policy and cultural factors related to physical activity in urban women. *African American Women's Health*, 36(2), 17-38.
- Wilkinson, T. (2012). *Social theory in modern age*. Moscow: Locaro Press .
<https://www.pps.org/article/grplacefeat>
<https://www.endvawnow.org/en/articles/238-why-focus-on-safe-cities-and-communities-for-women-and-girls.html>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 پرتال جامع علوم انسانی